

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Фінанси»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: заочна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Ринок споживчого кредитування в Україні: координація розвитку в умовах воєнного стану»

здобувача Горбунова Василя Васильовича

Науковий керівник: к.е.н, доцент кафедри фінансів ім. В.Федосова Гризоглазов Д.В.

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Опарін В. М.

(підпис)

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ.....	6
1.1. Ринок споживчого кредитування: основи функціонування та ключові характеристики.....	6
1.2. Інституційна структура ринку споживчого кредитування.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Оцінка конкурентних засад розвитку ринку споживчого кредитування в Україні у 2018-2022 рр.....	21
Вплив воєнного стану на споживче кредитування в Україні.....	30
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	38
3.1. Формування ефективної моделі державного регулювання ринку споживчого кредитування в Україні.....	38
3.2. Засади розвитку споживчого кредитування в періоди поствоєнного відновлення України.....	44
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження ринку споживчого кредитування в Україні виправдовується обумовлюється кількома факторами. По-перше, споживче кредитування в Україні знаходиться на початковому етапі розвитку, що створює широкі можливості для аналізу та прогнозування його динаміки і перспектив. Дослідження дозволить виявити основні тенденції, проблеми та перешкоди у розвитку цього сектора.

По-друге, зростаюча роль споживчого сектора в економіці України робить дослідження ринку споживчого кредитування надзвичайно важливим. Збільшення доходів населення, зміни споживацьких звичок та підвищений попит на товари та послуги створюють потребу в доступних та зручних кредитних продуктах. Аналіз ринку споживчого кредитування допоможе банкам та фінансовим установам розробити ефективні стратегії, враховуючи змінюючіся потреби споживачів і конкурентну ситуацію на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі є низка серйозних напрацювань щодо споживчого кредитування, зокрема дані аспекти в своїх роботах досліджували наступні науковці: Грищук Ю.П., Мочерний С. В., Тришак Л. С., Шарова С. В., Мартищенко Д. О., Божанова В., Разумова Г., Андрушків Т., Дробик Л. О., Кононов А.В., Гагіна Є.В., Захаркін О.О., Мякота Т.С. Проте, незважаючи на значний науковий внесок перелічених авторів, питання повоєнного відновлення ринку кредитування в цілому, та розвитку ринку споживчого кредитування зокрема, є на даному етапі мало дослідженим та потребує подальшого вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення основних засад розвитку споживчого кредитування в періоди поствоєнного відновлення України

У рамках окресленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- дослідити ринок споживчого кредитування; визначити основи його функціонування та ключові характеристики;
- проаналізувати інституційну структуру ринку споживчого кредитування;
- оцінити конкурентні засади розвитку ринку споживчого кредитування в Україні у 2018-2022 рр.;
- детермінувати вплив воєнного стану на споживче кредитування в Україні
- сформувати ефективну модель державного регулювання ринку споживчого кредитування в Україні;
- виокремити засади розвитку споживчого кредитування в періоди поствоєнного відновлення України

Об'єкт дослідження – це споживче кредитування на вітчизняному ринку кредитування

Предмет дослідження – це економічні та фінансові відносини, які виникають в процесі надання споживчих кредитів.

Методи дослідження. В ході дослідження в кваліфікаційній магістерській роботі застосовувалися загальні методи наукового пізнання та дослідження. До них відносяться: аналіз (для оцінки актуальних тенденцій розвитку ринку споживчого кредитування), узагальнення (з метою дослідження основних аспектів надання споживчих кредитів на вітчизняному кредитному ринку), систематизація і групування, статистичне спостереження, математичні методи обробки інформації.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Теоретична значущість даного дослідження полягає у визначенні основних напрямів вдосконалення параметрів формування ефективного ринку споживчого кредитування в Україні. Практична значущість полягає у визначенні концептуальних засад розвитку споживчого кредитування в період поствоєнного відновлення України

Інформаційна база дослідження відображає узагальнений список праці провідних вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у сфері дослідження ринку споживчого кредитування; зокрема, наукові публікації в наукових фахових виданнях та засобах масової інформації. Статистичну основу кваліфікаційної роботи склали: статистичні дані Державної Служби статистики, Міністерства фінансів України та Національного Банку України.

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків.

РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

1.1. Ринок споживчого кредитування: основи функціонування та ключові характеристики

Споживче кредитування є важливою складовою економічної системи будь-якої країни. Це фінансовий інструмент, який дозволяє населенню отримувати кредити для придбання товарів і послуг. Ринок споживчого кредитування відіграє важливу роль у стимулюванні економічного зростання, розвитку бізнесу та задоволенні потреб населення. У даному рефераті розглянемо основні аспекти функціонування ринку споживчого кредитування.

Кожним роком спостерігається зростання попиту на споживче кредитування, що пов'язане з бажанням фізичних осіб покращити свій рівень життя. Активізація споживчого кредитування має важливе економічне значення не лише для населення, але й для банківських установ та стабілізації та розвитку загальної економіки країни. У контексті фінансово-економічної нестабільності і погіршення макроекономічних показників, роль споживчого кредитування в Україні набуває особливої важливості. Макроекономічно розглядаючи, споживчий кредит сприяє збільшенню загального платоспроможного попиту на товари та послуги, що в свою чергу стимулює зростання їх виробництва. Збільшення обсягів споживчого кредитування в Україні виступає важливим фактором для розвитку банківської системи та економіки в цілому.

Споживче кредитування - це процес, за допомогою якого фінансові установи надають грошові кошти споживачам на певний строк для придбання товарів або послуг. Головна мета споживчого кредитування полягає у задоволенні потреб населення, сприянні розвитку ринку товарів і послуг, а також збільшенні оборотів грошей у економіці [1].

В науковій літературі не існує єдиного підходу стосовно трактування сутності поняття «споживче кредитування» або «споживчий кредит», і тому слід розглянути основні підходи науковців стосовно цього. Основні підходи до даного трактування сутності цих понять подано в наступній таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. – Існуючі в науковій літературі підходи до визначення поняття «споживчий кредит» або «споживче кредитування»

Визначення	Автор і джерело
це кредит, що надається споживачеві на придбання продукції для особистих потреб, які безпосередньо не пов'язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника	ЗУ про «Банки та банківську діяльність» [2]
кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції. При цьому під продукцією маються на увазі будь-які виріб (товар), робота чи послуга, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб»	Закон України «Про захист прав споживачів»
споживчий кредит — це вид позички, яка надається торговими компаніями, банками та іншими кредитнофінансовими установами споживачеві для придбання товарів та оплати побутових послуг	Івасів Б.С. [4, с. 112]
споживчий кредит – це кредит, який надається тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і повертається в розстрочку, якщо інше не передбачено умовами кредитного договору. Між банком та населенням може існувати й посередник, наприклад торговельна організація, однак при цьому зміст споживчого кредиту не змінюється	Мочерний С. В. [5, с. 187]
Споживчий кредит це один з видів банківського кредиту, що обслуговує фінансування особистих та господарських потреб до домогосподарств як кінцевих споживачів валового внутрішнього продукту	Кудряшов С. В. [6,
споживчий кредит — це надання державою, підприємствами, кредитними інститутами і окремими громадянами позичкової вартості (у грошовій, товарній і натуральній формі) населенню для використання її на споживчі потреби на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка	Бондар О.П. [7, с.

Джерело: систематизовано автором на основі праць вчених

Якщо аналізувати основні підходи до визначення поняття «фінансовий ринок», які подано в таблиці 1.1, то можна зробити відповідні висновки, що Науковці та експерти з різних галузей вивчають поняття "споживчий кредит" з

різних підходів. Розглянемо основні трактування цього поняття, які використовуються у наукових дослідженнях:

- фінансовий підхід: Згідно з фінансовим підходом, споживчий кредит розглядається як фінансовий механізм, за допомогою якого споживачі отримують кредит для придбання товарів і послуг. В цьому контексті, акцент робиться на функціях фінансових установ, процесі кредитування та управлінні кредитними ризиками;

- економічний підхід: Економічний підхід до споживчого кредиту розглядає його в контексті впливу на економічне зростання та розвиток. Він аналізує роль споживчого кредиту у стимулюванні платоспроможного попиту, збільшенні обсягів виробництва та зайнятості, а також вплив на економічну стабільність та ризики;

- правовий підхід: З правового підходу, споживчий кредит розглядається з точки зору правового регулювання. В цьому контексті, досліджується законодавство, права та обов'язки сторін у кредитних угодах, захист прав споживачів та механізми врегулювання споживчого кредиту.

- соціальний підхід: Соціальний підхід до споживчого кредиту акцентує увагу на його соціальних аспектах. Він досліджує вплив споживчого кредиту на якість життя споживачів, соціальну нерівність, споживацькі звички та соціальну включеність [8, с. 145].

Зазначені підходи не вичерпують всіх можливих трактувань поняття «споживчий кредит», але вони відображають основні напрямки досліджень та розуміння цього явища у науковій спільноті. Ринок споживчого кредитування є важливим компонентом сучасної економічної системи. Він сприяє розвитку бізнесу, задоволенню потреб населення та стимулює економічне зростання. Ознайомившись з основами функціонування ринку споживчого кредитування, можна краще розуміти його роль і значення у суспільстві.

Також, слід розглянути основні види споживчого кредитування. На ринку споживчого кредитування є наступні видів кредитів (Рис. 1.1.):

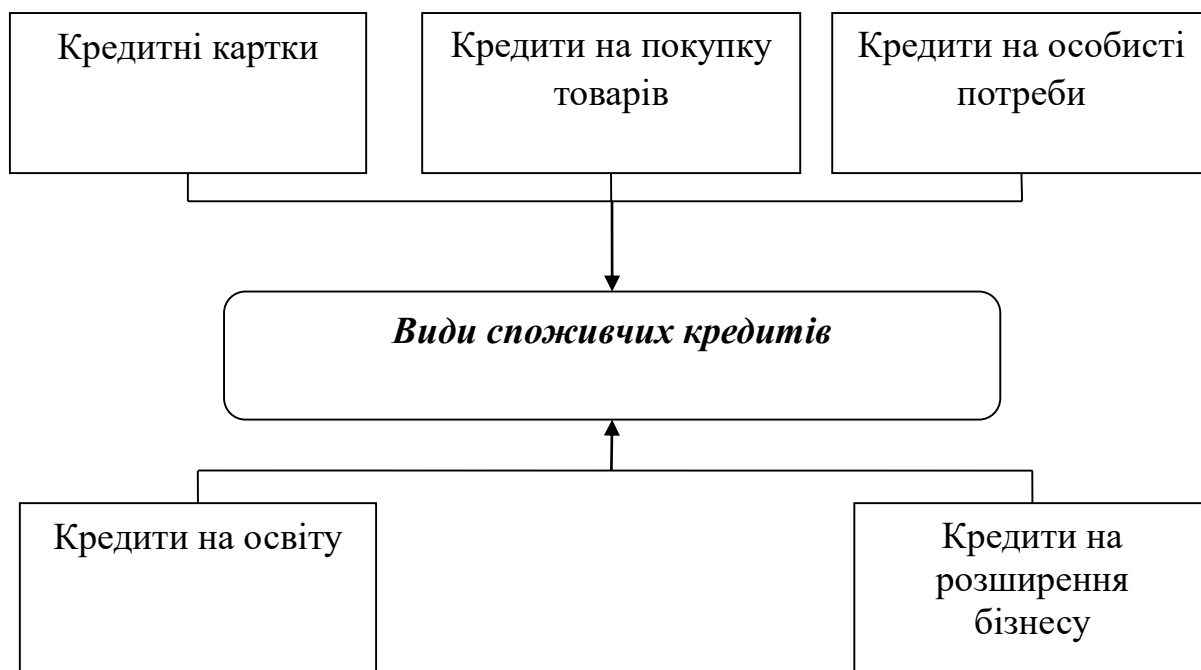

Рисунок 1.1. – Види споживчого кредитування в Україні

Джерело: систематизовано автором на основі [9, с. 48]

Детальніше розглянемо кожен із поданих на рисунку 1.1 видів споживчого кредитування.

Кредитні картки: Кредитні картки є одним з найпоширеніших видів споживчого кредитування. Вони надають споживачам можливість здійснювати покупки в межах кредитного ліміту, встановленого банком. Споживачі мають можливість розстрочувати платежі та погашати борг у зазначений термін зі сплатою відсотків.

Кредити на покупку товарів: Це кредити, які надаються споживачам для придбання конкретного товару або групи товарів. Наприклад, автомобільний кредит, кредит на покупку побутової техніки або меблів. У таких випадках банк надає грошові кошти безпосередньо продавцю, а споживач розстрочує платежі на заздалегідь визначений термін.

Кредити на особисті потреби: Це кредити, які надаються без обмежень на конкретне призначення. Споживачі можуть використовувати ці кредити на будь-які особисті потреби, наприклад, ремонт житла, оплату медичних послуг,

подорожі тощо. Ці кредити зазвичай надаються на короткий термін із заздалегідь визначеними умовами.

редити на освіту: Кредити на освіту надаються студентам або їх батькам для оплати вищої освіти. Ці кредити допомагають покрити витрати на навчання, підручники, проживання та інші пов'язані витрати. Зазвичай, погашення цих кредитів починається після завершення навчання.

редити на розширення бізнесу: Це кредити, які надаються підприємцям та малим бізнесам для розширення їхньої діяльності. Ці кредити можуть використовуватись для придбання обладнання, закупівлі запасів, реклами та інших потреб, що сприяють розвитку бізнесу [10, с. 89].

Процес отримання споживчого кредиту включає наступні етапи:

а) Вибір кредитної установи - споживачі порівнюють різні банки і фінансові установи, оцінюють умови кредитування, відсоткові ставки та інші фактори.

б) Подання заявки - споживачі подають заявку на отримання кредиту, де вказують свої особисті дані, фінансову історію та іншу необхідну інформацію.

в) Розгляд заявки - кредитна установа проводить оцінку кредитного ризику, перевіряє кредитну історію споживача та приймає рішення про надання кредиту.

г) Укладання договору - якщо заявка схвалена, укладається договір між кредитною установою і споживачем, в якому фіксуються умови кредитування.

д) Погашення кредиту - споживачі здійснюють погашення кредиту у встановлені терміни, включаючи суму кредиту та нараховані відсотки [11, с.

Банк надає кредити фізичним особам, враховуючи вартість товарів та послуг, які є об'єктом кредитування, і з урахуванням майна або майнових прав, які можуть бути використані в якості застави. При цьому сума кредиту також залежить від поточного доходу фізичної особи. Фізичні особи погашують кредит шляхом переказу коштів з особистого вкладу, депозитного рахунку або

через пошту та Інтернет, а також готівкою через каси банківських установ чи самообслуговування в торговельних мережах.

Розміри кредитів, які надаються громадянам України, обмежуються такими факторами як:

- максимальні обсяги, встановлені комерційним банком для конкретного типу кредиту;
- платоспроможністю позичальника, тобто його здатністю повністю та своєчасно повернути отриманий кредит;
- вартістю заставленого майна та цінних паперів, що можуть бути використані позичальником (або іншою особою) для забезпечення повернення кредиту залежно від виду застави [12].

Надання споживчих кредитів здійснюється шляхом укладання кредитних договорів між окремими позичальниками та банком, зазвичай в його відділенні за місцем проживання. Винятком є кредити на будівництво або покупку індивідуальних житлових будинків (квартир), які надаються за місцем будівництва або розташування самого житлового будинку (квартири).

Ринок споживчого кредитування виконує кілька важливих функцій, які сприяють розвитку економіки та задоволенню потреб споживачів. Основні функції ринку споживчого кредитування включають:

Усі ці функції ринку споживчого кредитування сприяють розвитку економіки, підвищенню рівня життя споживачів та забезпеченню стабільності фінансової системи.

Споживче кредитування має кілька особливостей, які відрізняють його від інших форм кредитування. Основні особливості споживчого кредитування включають:

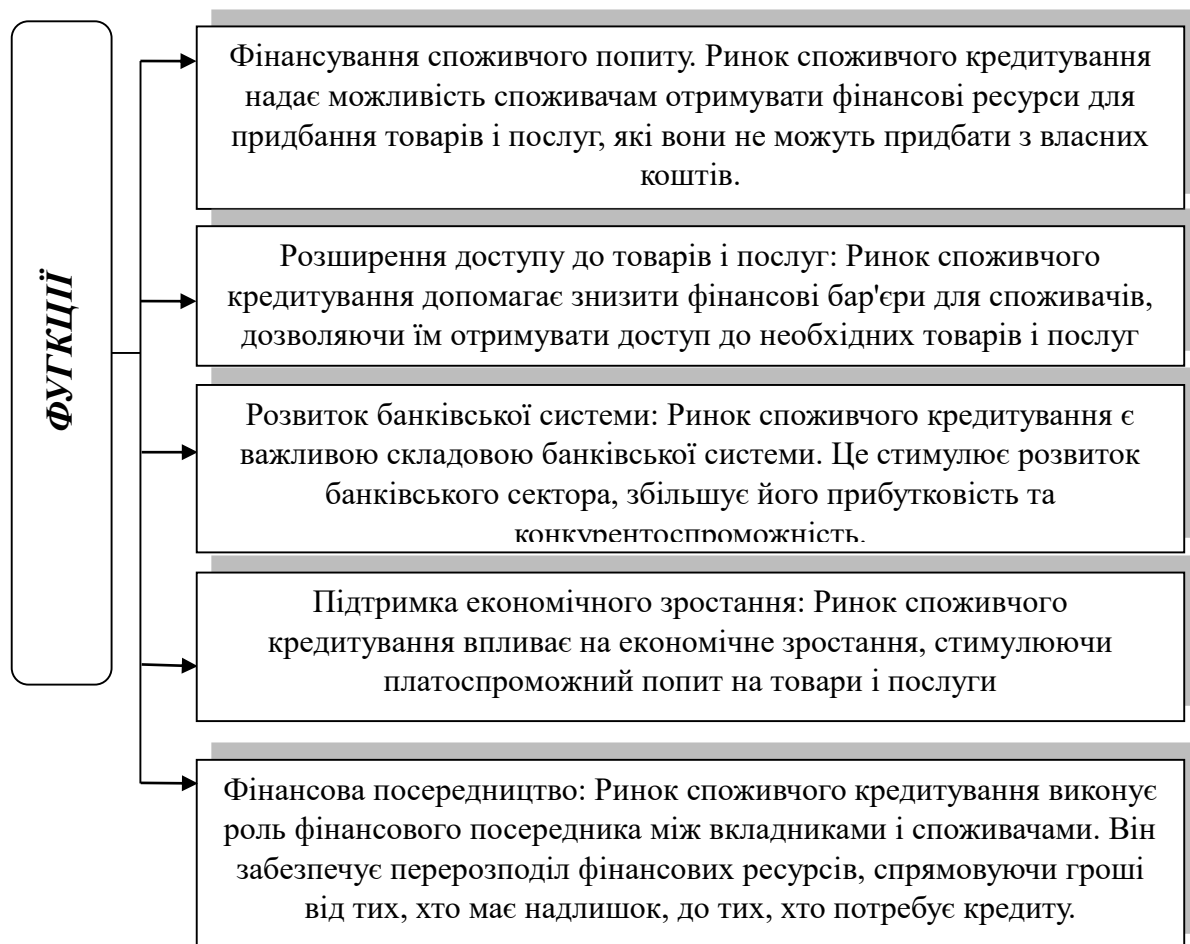

Рисунок 1.2. – Основні функції споживчого кредитування

Джерело: систематизовано автором на основі [13, с. 150]

особистий характер: споживчий кредит надається фізичним особам для задоволення їх особистих потреб. Це відрізняє його від корпоративного кредиту, який надається підприємствам. Споживчий кредит спрямований на придбання товарів та послуг для особистого використання, таких як автомобіль, побутова техніка, меблі, медичні послуги тощо.

невеликі суми та короткі терміни: споживчі кредити зазвичай характеризуються невеликими сумами, оскільки вони призначені для надання фінансової підтримки фізичним особам у повсякденних покупках. Крім того, такі кредити мають короткі терміни погашення, зазвичай від кількох місяців до кількох років.

широкий спектр кредитних продуктів: ринок споживчого кредитування пропонує різноманітні кредитні продукти, що задовольняють потреби різних

споживачів. Це включає кредитні картки, кредити на покупку товарів, кредити на особисті потреби, кредити на освіту та інші спеціалізовані кредити.

роцентна ставка та витрати: споживчий кредит супроводжується платою відсотків за користування наданими коштами. Процентна ставка може бути фіксованою або змінною в залежності від умов кредиту. Також можуть бути наявні додаткові комісії та витрати, пов'язані з укладанням кредитного договору та обслуговуванням кредиту.

кредитна історія та оцінка кредитного ризику: банки та фінансові установи зазвичай оцінюють кредитний ризик споживача перед наданням кредиту. Це включає аналіз кредитної історії, доходів та здатності споживача погасити кредит. Кредитна історія та кредитний рейтинг можуть впливати на умови кредитування та процентну ставку.

ідписання кредитного договору: споживчий кредит формалізується через укладання кредитного договору між споживачем і кредитором. У договорі визначаються умови кредитування, такі як сума кредиту, процентна ставка, термін погашення, комісії та інші умови [14].

Ці особливості споживчого кредитування визначають його специфіку та роблять його доступним для широкого кола споживачів.

Ринок споживчого кредитування є важливим компонентом фінансової системи та економіки загалом. Він відіграє значну роль у стимулюванні споживчого попиту, забезпеченні доступу до товарів та послуг, підтримці банківської системи та економічного зростання.

Ринок споживчого кредитування сприяє зростанню платоспроможного попиту, збільшенню обсягів виробництва товарів та послуг, стимулює інновації та підтримує розвиток малих бізнесів. Водночас, ефективне функціонування ринку вимагає належного регулювання та контролю, щоб запобігти надмірному зростанню боргового навантаження на споживачів та мінімізувати ризики для банківської системи. Отже, ринок споживчого кредитування є важливим механізмом забезпечення фінансової підтримки

споживачам, сприяючи їхньому підвищенню рівня життя та сприятливому розвитку економіки.

1.2. Інституційна структура ринку споживчого кредитування

Грошовий ринок має велике значення в економіці та фінансовій системі. Він є основою функціонування господарства та сприяє забезпеченню стабільності та ефективності фінансових операцій. Грошовий ринок відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та стабільності фінансової системи, забезпечуючи доступ до ліквідних коштів, формування процентних ставок та регулювання грошової маси. Він є необхідним інструментом для розвитку економіки та забезпечення фінансової стійкості.

Якщо говорити в цілому про значення кредитного ринку в загальній структурі грошового ринку, то його слід зобразити на відповідному рисунку

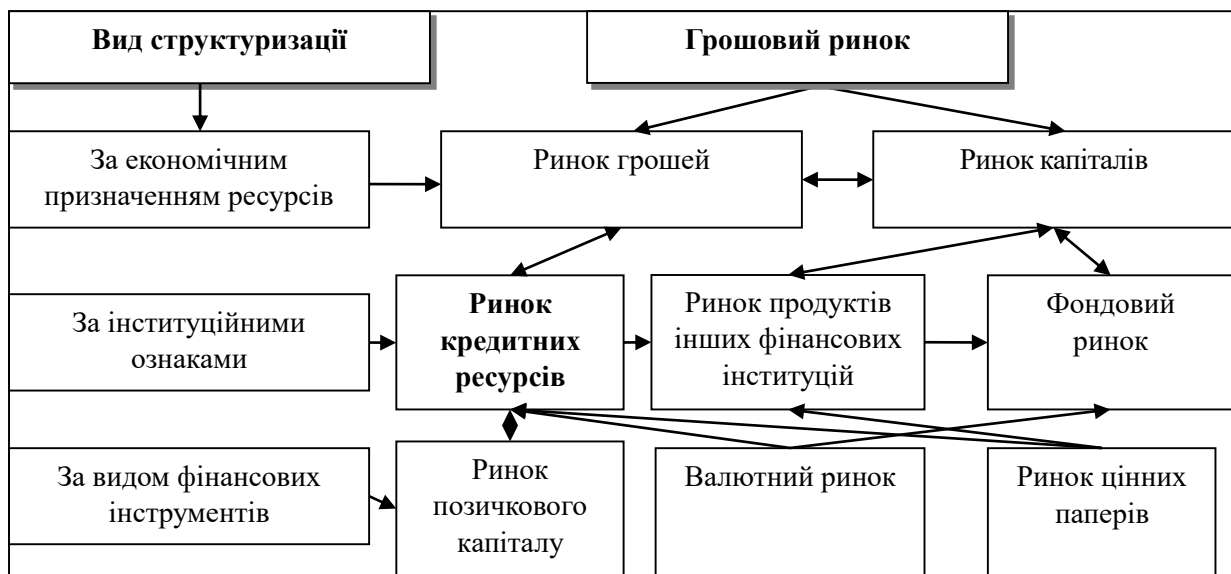

Рисунок 1.3. – Структура грошового ринку та місце в ній кредитного ринку

Джерело: [15]

З рисунку 1.3 видно, що ринок кредитних ресурсів, який включає в себе ринок споживчого кредитування, є незамінною складовою грошового ринку, і забезпечує функцію фінансового посередництва, за рахунок надання кредитів на споживчі потреби. Відзначимо, що ринок кредитних ресурсів має забезпечувати потреби населення в короткостроковій перспективі, адже зазвичай, надання споживчих позик має «миттєвий» характер.

Структура ринку споживчого кредитування включає різних його учасників, які взаємодіють у процесі надання та отримання споживчих кредитів. Основних учасників процесу споживчого кредитування можна подати на наступному рисунку 1.4.

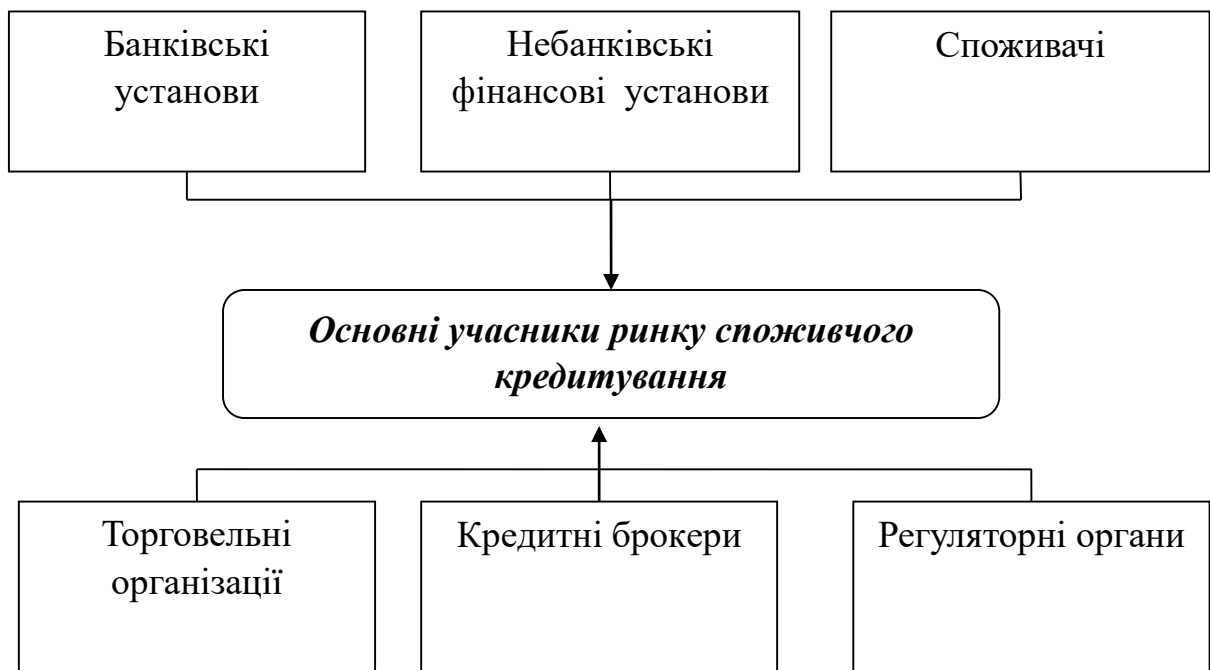

Рисунок 1.4. – Основні учасники ринку споживчого кредитування

Джерело: систематизовано автором на основі [16]

Більш детально розглянемо кожен групу учасників ринку споживчого кредитування.

Банки та фінансові установи: Банки є основними постачальниками споживчого кредиту. Вони надають фінансові ресурси та послуги, такі як позики, кредитні картки і розстрочка, для задоволення потреб населення у

придбанні товарів та послуг. Банки встановлюють умови кредитування, такі як процентні ставки, терміни погашення та кредитні ліміти.

Споживачі: Фізичні особи, які звертаються до банків та фінансових установ для отримання споживчого кредиту. Споживачі шукають кредит для придбання товарів або послуг, які вони не можуть придбати зараз, але хочуть отримати негайно і погашати по частинах протягом певного періоду.

Торговельні організації: Це підприємства, які продають товари та послуги споживачам. Торговельні організації співпрацюють з банками та фінансовими установами, щоб забезпечити споживачам можливість отримати кредит для придбання їх товарів. Часто вони пропонують спеціальні кредитні угоди або програми, які стимулюють споживче кредитування.

Кредитні брокери: Це посередники, які допомагають споживачам знайти найкращі умови споживчого кредитування. Вони співпрацюють з різними банками та фінансовими установами, порівнюють умови кредитування та допомагають споживачам з оформленням кредитних заявок та укладанням договорів.

Регуляторні органи: Урядові та незалежні організації, які встановлюють правила та норми для функціонування ринку споживчого кредитування. Вони надають ліцензії банкам та фінансовим установам, контролюють дотримання законодавства та захищають інтереси споживачів.

Ця структура ринку споживчого кредитування залежить від конкретних умов і особливостей країни та ринкових умов. Вона може різнитися в різних країнах та відображати їхній фінансовий та правовий контекст. Проте якщо досліджувати саме інфраструктуру ринку споживчого кредитування, то тут йде мова про тих його суб'єктів, які здійснюють надання послуг, а саме споживчих кредитів, то тут виділяють наступні:

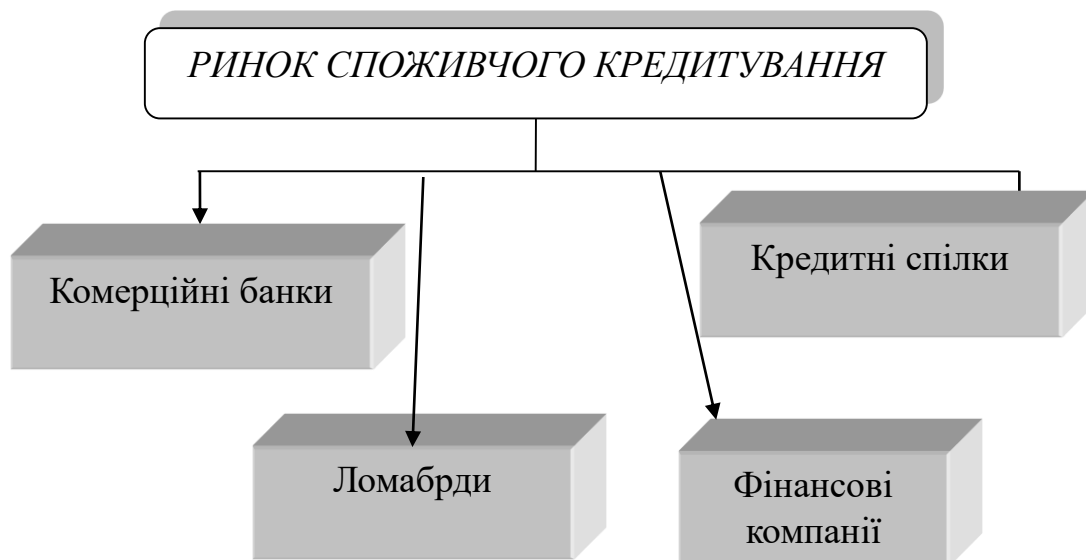

Рисунок 1.5. – Інституційні суб'єкти ринку споживчого кредитування

Джерело: систематизовано автором на основі [17, с. 65]

Розглянемо діяльність кожного із цих інститутів та їх особливості діяльності на ринку споживчого кредитування.

Комерційні банки є ключовими гравцями на ринку споживчого кредитування. Вони володіють значною часткою ринку і мають широкий спектр кредитних продуктів та послуг, спрямованих на задоволення особистих фінансових потреб споживачів. Комерційні банки виконують роль посередника між позичальниками і вкладниками, збираючи кошти від вкладників і надаючи їх у вигляді кредитів споживачам. Вони надають наступні споживчі кредити:

- особисті кредити: Комерційні банки надають особисті кредити, які дозволяють споживачам отримати фінансову підтримку для особистих потреб, таких як покупка товарів, оплата медичних послуг, ремонт будинку або подорожі. Ці кредити можуть мати фіксовану або змінну процентну ставку, а також різні умови погашення;
- автокредити: Комерційні банки надають автокредити, які допомагають споживачам придбати транспортний засіб, такий як автомобіль або мотоцикл. Ці кредити можуть мати різні умови, включаючи внесок,

тривалість кредиту, процентну ставку та інші параметри, які залежать від внутрішніх політик банку та кредитної історії позичальника;

- кредитні картки: Комерційні банки надають кредитні картки, які дозволяють споживачам здійснювати покупки та отримувати послуги на кредитній основі. Кредитні картки можуть мати різні ліміти кредитування, процентні ставки, умови погашення та додаткові переваги, такі як програми лояльності або страхові покриття.

- іпотечні кредити: Комерційні банки надають кредити на придбання нерухомості, такі як житлові кредити або кредити на комерційну нерухомість. Ці кредити зазвичай мають тривалу термінову перспективу, різні види відсоткових ставок та вимоги до застави, такі як оцінка нерухомості.

- розрахункові послуги: Комерційні банки надають розрахункові послуги, які допомагають споживачам здійснювати безготівкові операції, перекази коштів, платежі та управління фінансами. Це включає відкриття банківських рахунків, електронні платежі, платіжні картки та інші сервіси, що спрощують фінансові трансакції [18, с. 28].

Комерційні банки займають провідну позицію на ринку, надаючи широкий спектр кредитних продуктів та послуг для споживачів. Вони мають великий досвід, фінансову стабільність та можливості оцінки кредитного ризику.

Тепер перейдемо до аналізу діяльності кредитних спілок на ринку споживчого кредитування. Кредитні спілки є кооперативними фінансовими установами, що надають кредити своїм членам. Вони мають власну базу членів і спеціалізуються на наданні споживчих кредитів з низькими процентними ставками та гнучкими умовами. Кредитні спілки часто фокусуються на конкретних сегментах споживчого ринку, таких як кредити для молоді, житлові кредити тощо. Кредитні спілки, у свою чергу, працюють на кооперативних засадах та забезпечують доступ до кредиту для своїх членів. Вони мають спрощену процедуру отримання кредиту та конкурентні процентні ставки.

Одну з особливостей кредитних спілок, відмінну від інших фінансових посередників, можна використовувати для розвитку "позикових груп". Ця особливість полягає в тому, що кредитні спілки створюються специфічними соціально-професійними групами, такими як фермери, вчителі, працівники великих підприємств, мешканці певного мікрорегіону тощо. Шляхом пошуку підприємців, які мають спільний бізнес або виробничі зв'язки між собою, або використовують спільні ресурси та інструменти, кредитна спілка може надавати кредити у форматі "позикових кол". Цей прогресивний підхід до кредитування дозволяє використовувати організаційну структуру кредитної спілки для сприяння підприємництву та зміцнення виробничих відносин між її членами [19].

Фінансові компанії: фінансові компанії, включаючи небанківські фінансові установи та кредитні установи, також грають важливу роль на ринку споживчого кредитування. Вони спеціалізуються на наданні споживчих кредитів та інших фінансових послуг, і часто пропонують альтернативні варіанти фінансування, особливо для клієнтів з недостатньою кредитною історією або обмеженими фінансовими можливостями.

Асортимент послуг фінансових компаній надзвичайно різноманітний і варіюється від надання позик, гарантій, порук до лізингу, факторингу, грошових переказів, до фінансування об'єктів будівництва. Проте саме споживче кредитування є «основою» їх діяльності, за рахунок якої вони генерують більшість свого прибутку. Відзначимо, що в нашій державі, послуги фінансових компаній стосовно споживчого кредитування є вкрай «тіньовими», що обумовлюється значними відсотками та формування значних процентних сум для позичальників. Саме тому, Національний Банк України, зосереджує свою увагу на ринковій поведінці фінансових компаній, які надають послуги кредитування, в тому числі на цілісності та прозорості ринку фінансових послуг, переважною формою нагляду у майбутньому повинен стати безвиїзний нагляд [20].

Окремо слід відзначити діяльність інтернет-фінансових компаній. З виникненням цифрових технологій та онлайн-сервісів, інтернет-фінансові компанії стають все популярнішими у сфері споживчого кредитування. Вони пропонують швидку та зручну процедуру оформлення кредитів в Інтернеті, з мінімальними формальностями та низькими вимогами до кредитної історії. Інтернет-фінансові компанії також використовують технології штучного інтелекту та великих даних для оцінки кредитного ризику та прийняття швидких рішень про надання кредиту.

Інституційна структура ринку споживчого кредитування є складною та розгалуженою, оскільки включає різні учасники та організації, які забезпечують доступ до фінансових ресурсів та послуг для споживачів. Основними учасниками ринку споживчого кредитування є комерційні банки, кредитні спілки, фінансові компанії та інтернет-платформи. Взаємодія різних учасників ринку споживчого кредитування сприяє розширенню доступу до фінансових ресурсів для споживачів, стимулює конкуренцію та покращення якості послуг. Зважаючи на широку палітру учасників та послуг, ринок споживчого кредитування в Україні пропонує споживачам різноманітні можливості вибору кредитних продуктів та умов, що відповідають їхнім потребам та фінансовим можливостям.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка конкурентних засад розвитку ринку споживчого кредитування в Україні у 2018-2022 рр.

Ринок споживчого кредитування в Україні характеризується активним участю як банківських, так і небанківських установ, де різноманітність продуктів орієнтована на широкий спектр споживчих потреб. Особливістю ринку є відносно високі ставки за кредитами, що відображає рівень кредитного ризику в країні. З іншого боку, поступова цифровізація та розвиток фінтех-компаній сприяють доступності кредитних продуктів. Все це відбувається в рамках регулятивного середовища, контролюваного Національним банком України та іншими регуляторами.

Банки використовують три основних канали або інструменти для надання кредитів на поточні потреби:

- кредитні картки з овердрафтами;
- кеш-кредити;
- кредити на придбання товарів.

Явна мета кредиту фіксується тільки для третього випадку, коли йдеться про покупку побутової техніки. У більшості інших випадків, яких є переважна більшість, мету використання кредиту неможливо відстежити, оскільки залучені кошти стають частиною загальних ресурсів, які домогосподарства використовують для поточного споживання. Фінансові установи готові задовольняти попит на кредити, доки він існує у позичальників з прийнятною платоспроможністю. Рівень схвалення кредитних заявок значно залежить від банку та виду продукту. У торговельній мережі він часто перевищує 80%, тоді як для карткових кредитів може бути значно нижчим, наближаючись до 30%.

Дистанційне кредитування є менш контрольованим для банків і, отже, більш ризиковим, що призводить до того, що позичальники, які оформляють кредити в магазинах, платять більше, ніж у випадку з оформленням кредиту в банку.

Банківські установи також встановлюють собі цільові частки ринку, але намагаються зростати щонайменше на рівні ринку. Це може свідчити про те, що фінансові установи, ймовірно, керуються бізнес-цілями, такими як максимізація короткострокового прибутку, а не контроль кредитних ризиків.

В цілому слід також відзначити, що конкуренція за позичальників зростає. Банки та небанківські фінансові установи спрямовують свої зусилля на різні групи боржників, які майже не перетинаються між собою. Небанківські фінансові установи привертають клієнтів за допомогою більшої доступності послуг, низьких вимог та швидкого розгляду кредитних заявок. Однак це супроводжується високою вартістю позик. Клієнти небанківських фінансових установ часто звертаються за кількома позиками, включаючи погашення раніше отриманих кредитів. Однак значні витрати на обслуговування боргу від небанківських фінансових установ можуть призвести до погіршення платіжної дисципліни як у банках, так і у небанківських фінансових установах. Банки часто вважають отримання позик від небанківських фінансових установ як фактор підвищеного ризику для клієнта і намагаються обмежувати кредитування таких позичальників [22, с.

В цілому, актуальним завданням для нас є відповідний аналіз динаміки надання споживчих кредитів різноманітними суб'єктами (а саме банківськими установами та небанківськими фінансовими установами) протягом досліджуваного періоду 2018-2022 років. Такий аналіз дозволить нам визначити основні аспекти розвитку ринку споживчого кредитування в останні роки та частку кожного із суб'єктів на ринку в цілому.

І розпочнемо ми з банківських установ, які є провідними гравцями на вітчизняному ринку споживчого кредитування і на низ припадає найбільший

обсяг виданих споживчих кредитів. На рисунку 2.1 подано інформацію стосовно динаміки споживчих кредитів наданих банками в Україні та темпів їх зміни.

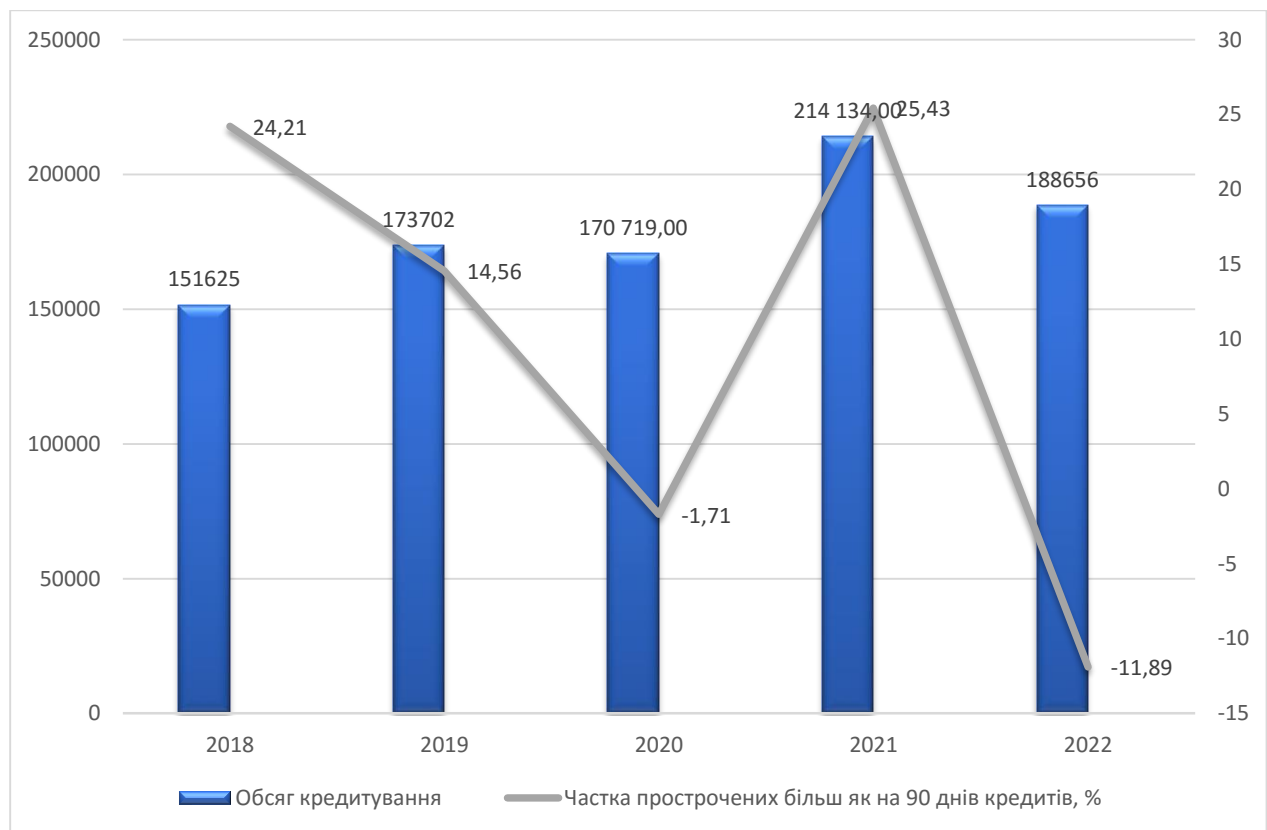

Рисунок 2.1 – Динаміка споживчих кредитів наданих банками в Україні в 2017-2022 рр., млн. грн. та темпи їх збільшення/зменшення, у %

Джерело: розроблено автором за даними [23]

Як видно з рисунку 2.1, протягом досліджуваного періоду обсяг наданих споживчих кредитів банківськими установами мав висхідний тренд протягом 2018-2021 років, і тільки в 2022 році спостерігалось зменшення обсягу наданих споживчих кредитів. Якщо в цілому досліджувати весь період, то обсяг наданих споживчих кредитів зріс на 37 631 млн. грн. або на 24,4%. Якщо говорити про темпи зростання/зменшення, то найвищими вони були 2021 році у порівнянні із 2020 роком (+25,43%), а найменші спостерігалися у 2022 році у порівнянні із 2021 роком (-11,89%).

В цілому, досліджена тенденція доводить аксіому про поступальну ефективність розвитку кредитного ринку в період після 2014 року та початку

військового конфлікту на Сході України. Проте повномасштабне військове вторгнення по факту звело всі ці спроби нанівець, і ми знову отримали економічний та фінансовий спад. Проте навіть цей спад, не заперечить той факт, що ринок кредитування в цілому, та споживчого кредитування зокрема, в період 2018-2021 років показав доволі стабільне зростання, що свідчить про підвищення рівня довіри населення до банківського сектору.

Далі, слід також проаналізувати структуру наданих банками споживчих кредитів у розрізів строків погашення, за період 2018-2022. Цю інформацію буде подано в наступній таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Структура наданих банками споживчих кредитів у розрізів строків погашення, за період 2018-2022 років, млн. грн.

Показник Роки	До 1 року, обсяг	До 1 року, частка у %	Від 1 до 5 років	Від 1 до 5 років, частка у %	Більше 5 років	Більше 5 років, частка у %	Усього, млн. грн.
2018	69734	45,9	49171	32,4	32719	21,5	151 625
2019	89156	51,3	59853	34,4	24693	14,2	173 702
2020	88391	51,7	58937	34,5	23391	13,7	170 719
2021	114519	53,4	76763	35,8	22852	10,67	214 134
2022	109933	58,2	54653	28,9	24071	12,75	188 656

Джерело: розроблено автором за даними [23]

З даних в таблиці 2.1 видно, що протягом досліджуваного періоду в структурі наданих банківськими установами споживчих кредитів переважали саме короткострокові кредити, що в принципі є логічним враховуючи специфіку даного виду кредитування: відзначимо, що їх питома вага в загальній структурі споживчого кредитування зросла за ці 5 років на 15,3%. Якщо досліджувати інші види кредитів в розрізі термінів погашення, то питома

вага середньострокових кредитів за цей період зменшилася на 3,5%, а питома вага кредитів із терміном погашення більш ніж 5 років також зменшилася на 8,75%. В цілому, досліджені статистичні дані свідчать про схильність населення до переважання короткострокових споживчих кредитів.

Також, слід дослідити структуру наданих банківськими установами споживчих кредитів у розрізі валют, за аналогічний період 2018-2022 років. Цю інформацію подано в наступній таблиці 2.2.

Таблиця 2.2. Структура наданих банками споживчих кредитів у розрізі валют, за період 2018-2022 років, млн. грн. та у %

Показник Роки	Гривня	Гривня , частка у %	Долар США	Долар США, частка у %	Євро	Євро, частка у %	Інші валюти	Інші валюти, частка у %
2018	125413	82,71	24796	16,35	771	0,5	645	0,42
2019	158339	91,15	14418	8,3	503	0,28	441	0,25
2020	157589	92,3	12077	7,07	525	0,3	528	0,3
2021	205685	96,05	7914	3,69	283	0,13	253	0,11
2022	181781	96,35	6 325	3,35	285	0,15	241	0,12

Джерело: розроблено автором за даними [23]

З даних в таблиці 2.2 видно, що в структурі наданих банками споживчих кредитів у розрізі валют переважає національна валюта гривня. Це в принципі обумовлено багатьма факторами, проте основним із них є негативний досвід взяття споживчих кредитів в іноземних валютах в період світової фінансової, коли національна валюта значно девальвувалася і обсяг відсотків по кредитах значно збільшився. За рахунок цього і зросла питома вага споживчих кредитів, які були оформлені в гривні. Навіть за період 2018-2022 років, питома вага

споживчих кредитів в гривні зросла на 13,64%. Якщо досліджувати інші валюти, то питома вага споживчих кредитів в доларах зменшилася аж на 13%, в той час як питома вага кредитів в євро та інших валютах залишалася в межах

Тепер, перейдемо більш детально до аналізу споживчого кредитування з боку кредитних спілок. В цілому, в структурі кредитів кредитних спілок переважають кредити на житло та нерухомість, на бізнесові потреби та споживчі потреби. Саме останній сегмент нас цікавить більше всього, і його динаміку подано на наступному рисунку 2.2.

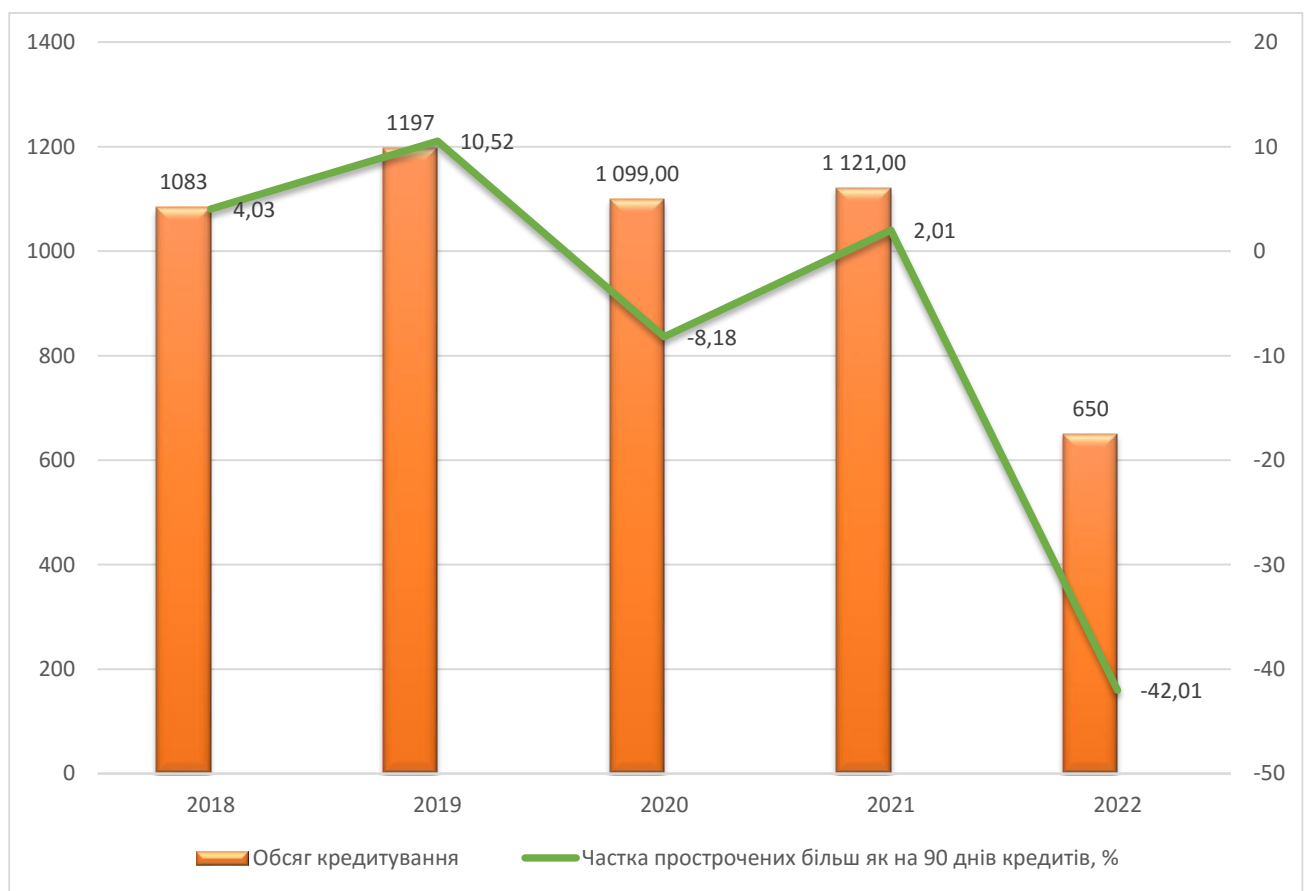

Рисунок 2.2. – Динаміка споживчих кредитів наданих кредитними спілками в Україні в 2018-2022 рр., млн. грн. та темпи їх збільшення/зменшення, у %

Джерело: розроблено автором за даними [24]

Якщо аналізувати дані рисунку 2., то можна здійснити відповідні висновки, що протягом 2018-202 років, обсяги споживчого кредитування

кредитних спілок мали відносно стабільну зростаючу тенденцію, після чого відбулося аналогічне банківським установами зменшення обсягів кредитування у 2022 році. В цілому за весь період, обсяг наданих щорічних кредитів кредитними спілками зменшився на 433,2 млн. грн. або на 39,98%. що свідчить про значне зменшення використання . Після початку військових дій ринок фінансових послуг зазнав суттєвих втрат, як ми вже зазначали. Однак, згідно зі статистичними даними, лише в кінці 2022 року почалася поступова відновлювальна тенденція. Тому очікується, що діяльність кредитних спілок зокрема, та усієї фінансової системи в цілому, продовжить своє відновлення в 2023 році.

Також, проаналізуємо діяльність ломбардів на ринку споживчого кредитування. За своєю сутністю, ломбарди надають кредити в основному на споживчі короткострокові потреби громадян. Саме тому, ми будемо брати до уваги увесь обсяг наданих кредитів ломбардами. Слід проаналізувати динаміку споживчих кредитів, наданих ломбардами та коефіцієнт покриття заставою по кожному із років, які подано на рисунку 2.3.

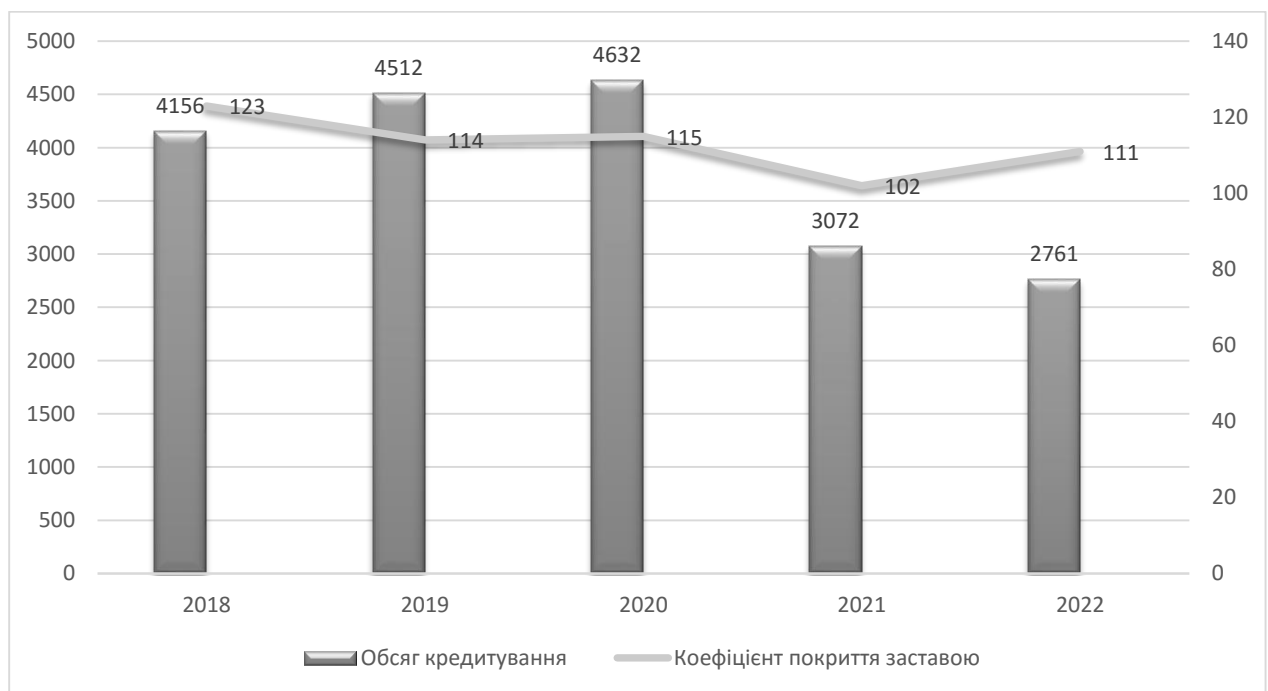

Рисунок 2.3 – Динаміка кредитів наданих ломбардами в Україні в період 2018-2022 років, млн. грн. та темпи зростання, у %

Джерело: розроблено автором за даними [25]

З даних рисунку 2.3 можна зробити наступні висновки: протягом 2018-2020 років спостерігалася зростаюча тенденція обсягу споживчих кредитів, які надані ломбардами, але у 2021 році відбулося зменшення, яке продовжилося у 2022 році через військове вторгнення росії. За весь період аналізу обсяг наданих щорічних кредитів ломбардами зменшився на 1395 млн. грн. або на здійснюваних ломбардами в досліджуваному періоду.

Також, проаналізуємо структуру видачі кредитів за видами застави. Даний аналіз дозволить визначити, який вид застави є найбільш популярним в сегменті надання кредитів ломбардами. Цю динаміку за аналогічний період

Таблиця 2.3. – Структура обсягів наданих кредитів за видами застави в період 2018-2022 років

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
Вироби із дорогоцінних металів і каміння	74,8%	75,5%	79,9%	69,5%	72,2%
Побутова техніка	23,2%	23,5%	19,1%	29,5%	26,8%
Автомобілі та інша нерухомість	1%	1%	1%	1%	1%

Джерело: розроблено автором за даними [25]

З даних в таблиці 2.3 видно, що протягом досліджуваного періоду, основними засобами, якими забезпечувалася застава на споживчі кредити ломбардів були вироби із дорогоцінних металів та побутова техніка, на які приходилося 99% від усіх застав. На автомобілі та нерухомості припадав всього 1%.

Також, проаналізуємо динаміку споживчого кредитування зі сторони фінансових компаній. Даний вид небанківських фінансових установ також є доволі популярним в нашій державі і вони складають значну частину ринку споживчого кредитування (Рисунок 2.4.).

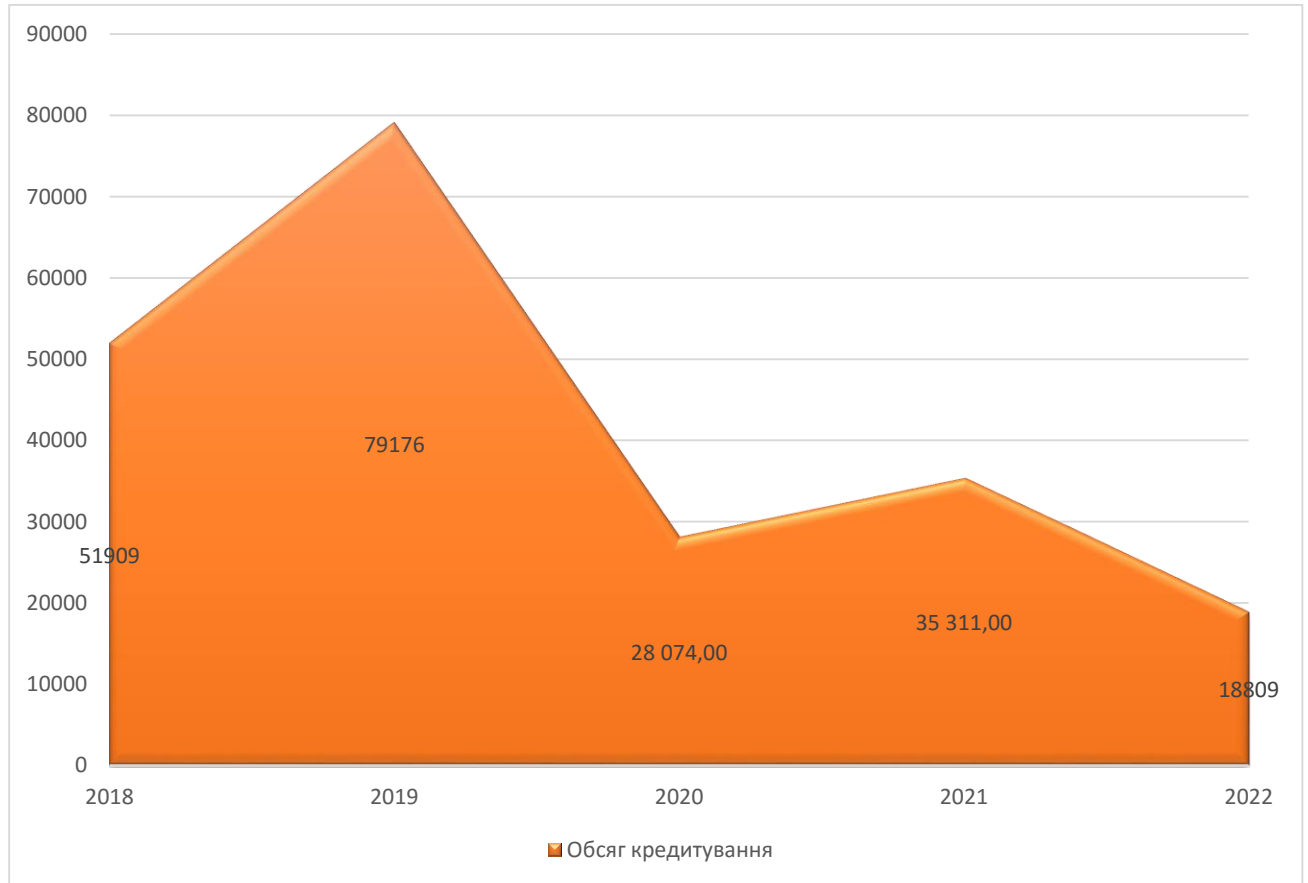

Рисунок 2.4. – Динаміка споживчих кредитів наданих фінансовими компаніями в Україні в 2018-2022 рр., млн. грн.

Джерело: розроблено автором за даними [26]

З рисунку 2.4 можна спостерігати відносно інший тренд до зменшення обсягів споживчого кредитування з боку фінансових компаній протягом усього досліджуваного періоду. Якщо в цілому порівнювати дані 2022 та 2018 року, то обсяг наданих споживчих кредитів зменшився на 33 100 млн. грн. або майже в 3 рази. В цілому, такий тренд обумовлюється також і загальним зменшення кількості фінансових компаній в Україні з 940 у 2018 році до 760 у 2022 році. Проте звичайно, можна відмітити загальний тренд стосовно зменшення обсягу наданих споживчих кредитів у 2022 році в зв'язку із військовою агресією росії.

Здійснений аналіз дозволив нам визначити основні аспекти розвитку вітчизняного ринку споживчого кредитування протягом досліджуваного періоду 2018-2022 років. Перш за все, слід відмітити, що основними суб'єктами, які надають споживчі кредити в нашій державі є банківські установи, і окрім цього ці послуги надають кредитні спілки, ломбарди та фінансові компанії. Проведення аналізу масиву статистичних даних дало нам змогу виокремити спільний тренд стосовно зростання ринку споживчого кредитування в період 2018-2021 років, що було зумовлено рядом факторів. Конкуренція між банками та іншими фінансовими установами значно збільшилася, що призвело до покращення умов кредитування для споживачів. Велика кількість банків активно впроваджувала нові фінансові продукти та послуги, а також вдосконалювала свої технології інформаційного обслуговування. Це призвело до зростання доступності кредитів та зниження процентних ставок. Зростання конкуренції також стимулювало фінансові установи до покращення якості обслуговування та залучення нових клієнтів. Проте ситуація змінилася кардинально у 202 році в зв'язку з війною та зменшенням рівня ділової активності та відповідних обсягів споживчих кредитів.

2.2. Вплив воєнного стану на споживче кредитування в Україні

Війна має деструктивний вплив на усі без виключення сфери економіки нашої країни, і особливо вона вплинула на рівень економічної та ділової активності в Україні. Цей військовий конфлікт призвів до значного зниження інвестицій та зупинки розвитку підприємств. Постійні загрози безпеки, збройні втручання і окупація територій спричиняють зменшення довіри інвесторів і бізнесу. Військові дії також руйнують інфраструктуру, що призводить до значних збитків і обмежує можливості ведення бізнесу. Крім

того, економічні санкції та зниження зовнішньої торгівлі внаслідок конфлікту призводять до скорочення експорту та погіршення фінансового стану країни. В результаті, рівень економічної та ділової активності в Україні сильно страждає, і відновлення після війни вимагає великих зусиль і тривалого часу.

Особливо деструктивним є вплив війни на рівень ВВП в Україні. Конфлікт із зовнішніми ворогами, окупація територій та економічні санкції призводять до серйозного зниження економічної активності країни. Війна порушує нормальну роботу підприємств, знижує обсяги виробництва, спричиняє пошкодження інфраструктури та змушує людей втрачати робочі місця. Крім того, війна погіршує інвестиційний клімат, зменшує притік капіталу та торговельні зв'язки з іншими країнами. В результаті, рівень ВВП України падає, а економічні проблеми поглиблюються. Відновлення економіки після війни вимагає значних зусиль і часу, адже потрібно відновлювати інфраструктуру, створювати нові робочі місця і залучати інвестиції. В наступній таблиці 2.4 подано інформацію стосовно рівня ВВП та відношення державного боргу до рівня ВВП протягом 2015-2022 років.

Таблиця 2.4. – Динаміка валового внутрішнього продукту та його відношення до державного боргу в 2015-2022 р. (млн. грн. та у %)

Рік	ВВП	Відносне відхилення	Державний борг до ВВП
2015	1 979 458	26.3%	79.4%
2016	2 383 182	20.4%	81.0%
2017	2 982 920	25.2%	71.8%
2018	3 558 706	19.3%	60.9%
2019	3 974 564	11.7%	50.3%
2020	4 194 102	5.5%	60.8%
2021	5 459 574	30.2%	48.9%
2022	5 191 028	-4.9%	78.4%

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів [27]

З даних в таблиці 2.4 можна сказати, що протягом досліджуваного періоду, рівень ВВП зростав стабільно в межах 2015-2021 року, в той самий час як і зменшувався рівень державного боргу до валового внутрішнього продукту. Стосовно 2022 року, то звичайно відбулося зменшення рівня валового внутрішнього продукту, і навіть незважаючи на всі песимістичні прогнози, його зменшення склало всього 5%. Звичайно, що враховуючи поточний стан речей у вітчизняній економіці, коли значна частина ресурсів йде на оборонні витрати, важливу роль відіграє допомога з боку міжнародних організацій.

Умови війни в Україні роблять надходження від міжнародних організацій вкрай важливими в сучасних умовах. Ці надходження включають фінансову та технічну допомогу, яка спрямовується на підтримку економічного розвитку, гуманітарну допомогу та реформи в різних сферах. Міжнародні організації грають важливу роль у сприянні стабілізації ситуації, забезпеченні гуманітарної допомоги, реконструкції постраждалих районів та підтримці соціальних програм для вразливих груп населення. Надходження від міжнародних організацій допомагають українському уряду здійснювати необхідні заходи для відновлення економіки та поліпшення життя громадян у важких умовах війни. Вони також відіграють важливу роль у підтримці суверенітету та територіальної цілісності України, сприяючи дипломатичним зусиллям у вирішенні конфлікту. Саме ці надходження, за даними Міністерства Фінансів, в 2022 році склали 27% від усіх доходів Державного Бюджету.

Війна в Україні має негативний вплив на розвиток ринку споживчого кредитування. Конфлікт та нестабільна політична ситуація призводять до економічної неуважності, падіння довіри інвесторів та зниження споживчої активності населення. Війна часто супроводжується економічними викликами, зокрема зменшенням робочих місць, зниженням доходів населення та збільшенням нестабільності на ринку. Це знижує попит на кредити та змушує банки бути обережнішими щодо надання позик, оскільки зростає ризик

неповернення кредитних коштів. Війна також може призвести до змін у фінансовій політиці держави, наприклад, до зменшення розміру кредитування або підвищення процентних ставок, як заходів для забезпечення фінансової стабільності. Військові дії ускладнюють умови для розвитку ринку споживчого кредитування, а її наслідки можуть відчуватися на протязі тривалого часу після завершення конфлікту.

Для того щоб підтвердити нашу тезу стосовно значного впливу військових дій на ринок споживчого кредитування, на наступному рисунку 2.5 подано статистичні дані стосовно абсолютної та відносної зміни рівня наданих споживчих кредитів різними суб'єктами.

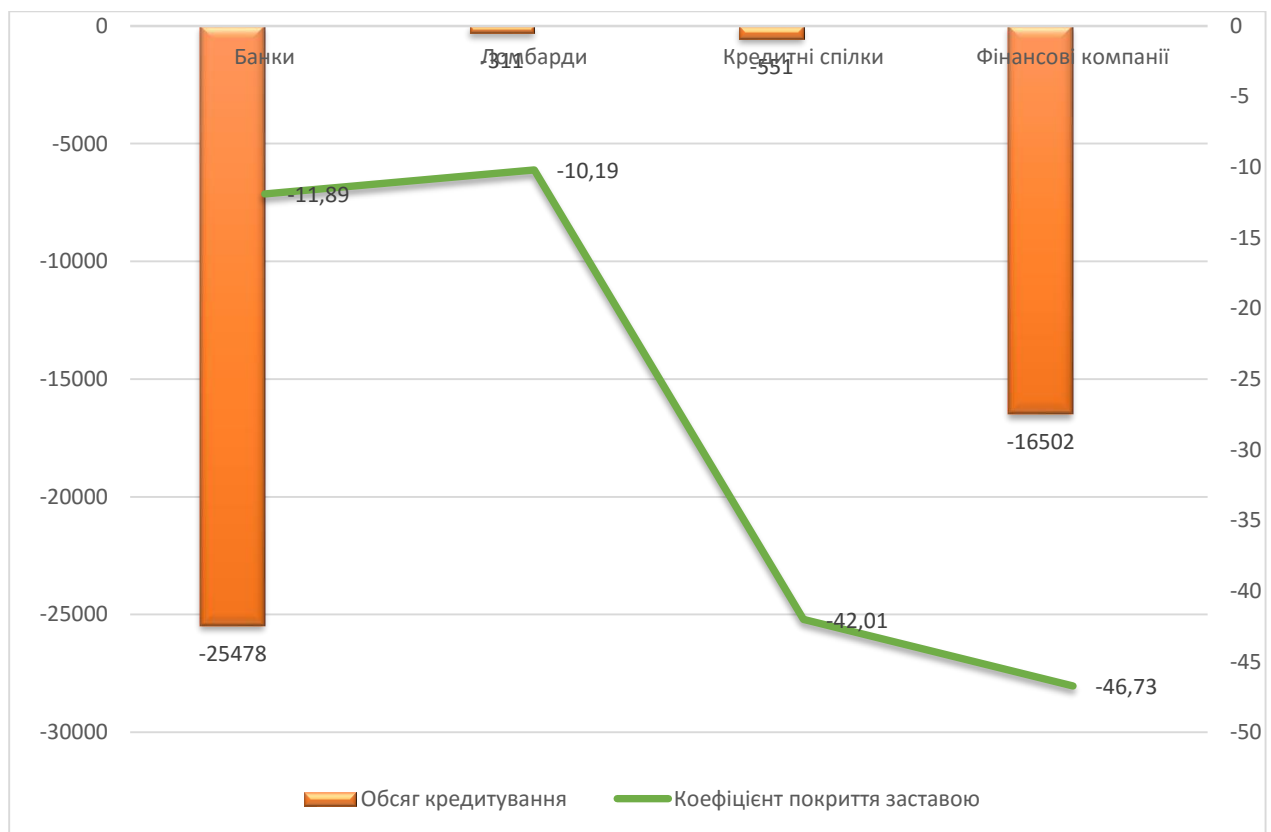

Рисунок 2.5 – Абсолютне та відносне відхилення обсягів споживчих кредитів наданими різними суб'єктами в 2022 році у порівнянні із 2021, млн. грн. та у %

Джерело: складено автором на основі даних Міністерства фінансів [23-26]

З даного рисунку 2.5 чітко спостерігається тренд стосовно зменшення усіх без виключення сегментів ринку споживчого кредитування у розрізі його

інституційних учасників. Безумовно, в абсолютному вираженні найбільше зменшення показав банківський сегмент споживчих кредитів, проте у відносному значенні, воно було ледь не найменшим (-11,89%). Якщо говорити про найбільше відносне зменшення, то їх відчули на собі фінансові компанії (-46,73%), обсяг споживчого кредитування яких зменшився майже вдвічі. Також, відносне зменшення в 42,01% показали кредитні спілки, в той час як обсяг наданих споживчих кредитів ломбардів зменшився всього на 10,19%, що є найменшим показником.

Окремо слід відзначити вплив військового стану і на збільшення питомої ваги непрацюючих кредитів в загальній структурі.

Війна має значний вплив на розвиток кредитного ринку в будь-якій країні, включаючи Україну. Специфічні умови, які супроводжують конфлікт, можуть призвести до значних змін у функціонуванні банківської системи та попиту на кредити. Відтак, станом на 01.01.2023 питома вага непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі склала 38%, порівняно з 30% на початок 2022 року. За рік обсяг непрацюючих кредитів збільшився на 87 млрд грн, досягнувши 432 млрд грн. Переломною точкою для сталої тенденції поступового зниження частки непрацюючих кредитів (NPL) в українських банках, яка тривала з 2018 року, стало повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну. Протягом цього періоду обсяг NPL зменшився майже на 300 млрд грн, а частка в кредитному портфелі знизилася з 55% до 27% на 1 березня 2022 року.

Наслідки війни, такі як руйнування активів та заставного майна, втрата доходів та зниження платоспроможності позичальників, призводять до ускладнення їх здатності відшкодовувати кредити. Це погіршує якість кредитних портфелів банків та вимагає збільшення відрахувань у резерви. Банки вже визнали значні кредитні втрати - з початку повномасштабної війни обсяги відрахувань в резерви під кредити перевищили 100 млрд грн і становлять понад 12% кредитного портфеля, що банки мали наприкінці лютого 2022 року. Потенційні втрати кредитного портфеля внаслідок війни,

економічної кризи та енергетичного терору країни-агресора можуть сягнути 30%. Коефіцієнт покриття NPL, який відображає відношення всіх резервів під збитки за кредитами до NPL, становив на кінець 2022 року 95%. [28]

Основні виклики для кредитного ринку в Україні під час війни включають наступні (Рис. 2.6.)

Рисунок 2.6. – Виклики для ринку споживчого кредитування в умовах воєнного стану

Джерело: розроблено автором самостійно

Детальніше розглянемо кожен із них.

економічна нестабільність: Війна призвела до зниження економічної активності, зменшення виробництва і торгівлі, збільшення безробіття та скорочення доходів населення. Це відповідно знижує попит на кредити, оскільки господарства і громадяни стають обережнішими у фінансових зобов'язаннях.

меншення платоспроможності: війна призвела до зниження платоспроможності населення та підприємств. Внаслідок цього, банки

можуть стати більш обережними при наданні кредитів, оцінюючи ризики пов'язані зі збільшеними можливостями невиклати.

ниження ліквідності банків та небанківських фінансових установ: воєнний конфлікт з росією призвів до збільшення втрат банків і погіршення їх ліквідності. Збільшення кількості невиклатних кредитів та зміна ризиків може змушувати банки більш обережно підходити до кредитування та знижувати доступність кредитів для позичальників.

міна попиту на кредити: війна призвела до зміни пріоритетів витрат для підприємств і населення. Підприємства, що знаходяться в зоні конфлікту, можуть бути більш зацікавлені у фінансуванні для відновлення та забезпечення безпеки, тоді як населення може більше зацікавлене у кредитах для забезпечення життєвих потреб.

олітична та правова нестабільність: воєнний конфлікт супроводжується політичною та правовою нестабільністю, що може ускладнити розвиток кредитного ринку. Нестабільність у правовій системі може вплинути на захист прав кредиторів та зробити кредитування менш привабливим.

У таких умовах банки та небанківській фінансові установи повинні бути обережними, збалансовувати свої ризики та забезпечувати ефективне управління кредитним портфелем. Також, держава може впроваджувати заходи для підтримки кредитного ринку та стимулювання кредитування, наприклад, шляхом надання допомоги для відновлення економіки та зниження ризиків для банків.

Як висновок слід відзначити, що повномасштабне військове вторгнення внесло свої корективи в усі без виключення сфери життя населення і не виключенням став і ринок споживчого кредитування. Воєнний стан призвів до загострення економічної нестабільності, зниження довіри банків та населення, а також збільшення ризиків, пов'язаних з неповерненням кредитів. Банки стають обережнішими щодо надання позик, оскільки зростає невпевненість щодо фінансової здатності позичальників. Зміни у фінансовій політиці та підвищення процентних ставок можуть знизити попит на споживчі кредити,

що обмежує доступність фінансування для населення та гальмує розвиток ринку споживчого кредитування. Здійснений аналіз дозволив нам визначити, що в 2022 році у порівнянні із 2021, мала місце негативна тенденція щодо зменшення усіх без виключення сегментів ринку споживчого кредитування у розрізі його інституційних учасників. Безумовно, в абсолютному вираженні найбільше зменшення показав банківський сегмент споживчих кредитів, проте у відносному значенні, воно було ледь не найменшим (-11,89%). В цілому, вплив війни на споживче кредитування є складним і тривалим, і вимагає системних заходів для відновлення економічної стабільності та повернення довіри до фінансової системи.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Формування ефективної моделі державного регулювання ринку споживчого кредитування в Україні

Ринок споживчого кредитування в Україні є важливою складовою економічної системи країни, яка впливає на фінансову стабільність та споживчу активність населення. З метою забезпечення ефективного функціонування цього ринку і захисту інтересів споживачів, виникає необхідність у формуванні ефективної моделі державного регулювання.

Перш за все, ми повинні розглянути досвід окремих країн, в розрізі надання споживчих кредитів, особливо коли це стосується надання кредитів ломбардами та фінансовими компаніями. Перед ринком небанківських фінансових послуг, які надаються небанківськими фінансовими установами, з'являється нове завдання - перехід до практики відповідального кредитування. Це передбачає необхідність встановлення верхньої межі відсоткових ставок для споживчих кредитів. Відповідно до дослідження, проведеного Світовим банком у 2021 році, 63 з 108 країн, що були розглянуті, вже впровадили обмеження на максимальні відсоткові ставки. Ці обмеження встановлені в Сполучених Штатах, країнах Європейського Союзу, Сингапурі та інших країнах [29].

На сьогоднішній день, відсоткова ставка на споживчі кредити, що надаються фінансовими компаніями, варіюється від 2% до 5% на день (або від 730% до 1825% річних), що є надзвичайно високою. У контексті концепції Національного банку щодо відповідального кредитування, передбачається встановлення обмеження загальних витрат за споживчим кредитом, виражених у відсотках, на кожен день використання кредиту у розмірі 0,8% від загальної суми виданого кредиту.

В процесі аналізування вартості різних пропозицій банківських кредитних карток і кредитів у готівковій формі, починаючи від найдешевших до найдорожчих, а також продуктів, що пропонуються провідними фінансовими компаніями, які спеціалізуються на споживчому кредитуванні, ми спостерігаємо значну різницю в денній відсотковій ставці між фінансовими компаніями та банківськими установами.

На наступному рисунку 3.1 подано інформацію стосовно динаміки процентної ставки за кредитами банків і фінансових компаній

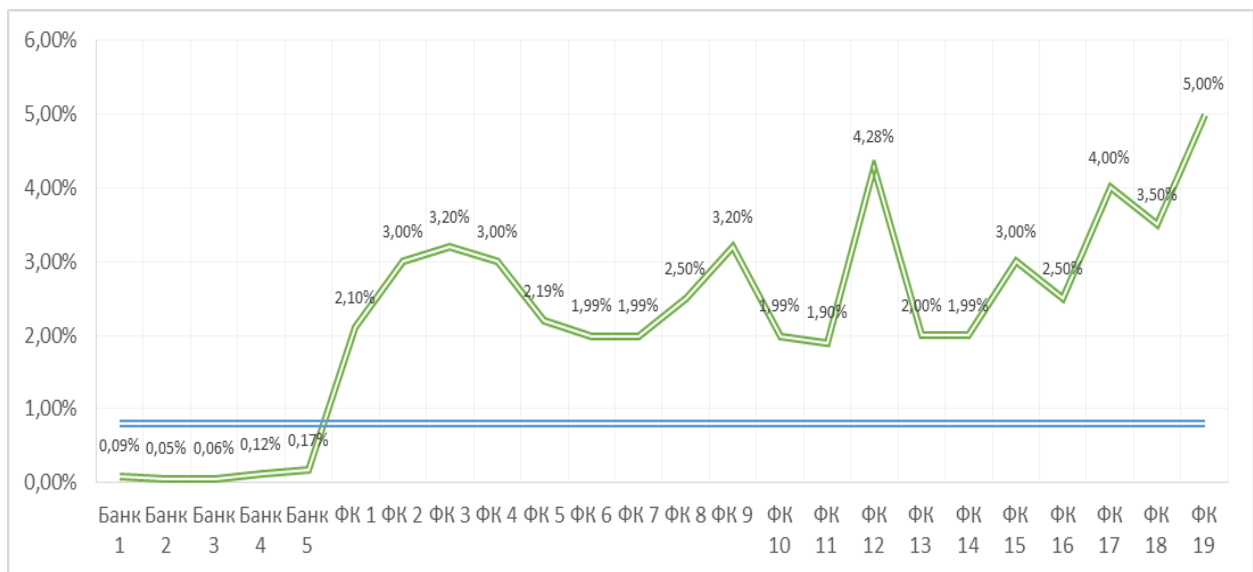

Рисунок 3.1. – Денна відсоткова ставка за кредитами банків і фінансових компаній

Джерело: розроблено автором за даними [30]

З рисунку 3.1 видно, що здійснений аналіз показує значене перевищення процентів за споживчими кредитами фінансових компаній над банківськими установами (якщо порівнювати середнє значення). Очевидно, що рівень ризиковості в сегменті мікrokредитування фінансовими компаніями значно вищий порівняно з банками. Це пояснюється тим, що цільовою аудиторією таких фінансових компаній зазвичай є незахищені верстви населення з низьким рівнем доходу, отримання кредиту для яких у банківських установах є мало ймовірним.

Неможливо зрівняти вартість споживчих кредитів у банках та фінансових компаніях, проте можливо і необхідно досягти прийняттого співвідношення. Висока вартість кредитів, яку застосовують фінансові компанії, є результатом високого ризику неповернення коштів. Отже, два чесних позичальники здійснюють компенсацію за збитки, зазнані від восьми інших осіб, які не можуть або не бажають виконувати свої зобов'язання. Така практика є неприйнятною і потребує втручання на рівні законодавства.

На поточний момент в Україні мінімальна заробітна плата становить 6 700 грн на місяць, що означає, що доступний дохід особи протягом 14 днів складає 3 350 грн. Таким чином, якщо споживач отримує мінімальну заробітну плату і бере кредит, то протягом двох тижнів йому доведеться сплатити понад 50% від його доступного доходу. Ця вартість є непосильною для більшості незабезпечених споживачів, оскільки практично нічого не залишається на покриття базових щоденних витрат. Наша точка зору полягає в тому, що сукупна вартість кредиту для споживача не повинна перевищувати 20% його доходу, тобто такі кредити повинні бути щонайменше втричі дешевшими, а кредитори повинні зменшити свої ризики, проводячи якісну оцінку кредитоспроможності позичальників.

У випадку встановлення максимальної відсоткової ставки на рівні 0,8% на день, вартість зазначеного кредиту для споживача в термінах номінальних платежів після 14 календарних днів використання становитиме 560 грн, або близько 17% його доходу протягом двох тижнів. Таке обмеження вартості споживчих кредитів дозволить суттєво знизити ціни на мікрокредити для населення, одночасно враховуючи ризики кредиторів. Враховуючи успішне застосування схожих регуляторних політик у Великобританії щодо вирішення таких проблем, ми сподіваємося на подібні результати на ринку споживчого кредитування в Україні.

Також, актуальним є дослідження зарубіжного досвіду в цій царині, що дозволить виокремити використання окремих практик для України.

Польща встановила максимальну річну відсоткову ставку на рівні 16%, а також обмеження на невідсоткові витрати, які не можуть перевищувати 25% від загальної суми кредиту та 30% від загальної суми кредиту на рік. Литва має обмеження на відсоткову ставку, що не може перевищувати 75% річних, тоді як всі інші витрати повинні складати не більше ніж 0,04% від загальної суми споживчого кредиту.

У країнах Азії також існують різні обмеження на вартість споживчих кредитів для населення. У Сингапурі максимальна відсоткова ставка на незабезпечені споживчі кредити становить 4% на місяць. У Японії обмеження розміру номінальної відсоткової ставки складає 20% річних.

Прикладом ефективного регулювання може бути Велика Британія, яка у січні 2015 року встановила максимальну відсоткову ставку для швидких мікрокредитів. Враховуючи проблему великого боргового навантаження на позичальників, які не могли виплачувати свої кредити, було прийнято рішення про встановлення граничних відсоткових ставок та штрафних санкцій за прострочення. Однак, це призвело до постійного перекредитування боргів і погіршення ситуації. Тому в Великій Британії максимальна відсоткова ставка не може перевищувати 0,8% на день, а загальна вартість кредиту, включаючи всі нараховані відсотки та платежі, не може перевищувати 100% від суми кредиту.

Також важливою складовою мікрокредитування є оцінка кредитоспроможності позичальника, що є обов'язковою вимогою для кредиторів. Кредиторам заборонено надавати кредити, якщо це може призвести до фінансових проблем клієнта.

В цілому, механізм державного регулювання ринку споживчого кредитування в Україні повинен включати різноманітні інструменти та політики, спрямовані на забезпечення стабільності та ефективності цього ринку. Основні механізми державного регулювання мають включати в себе наступні етапи (Рис. 3.2.):

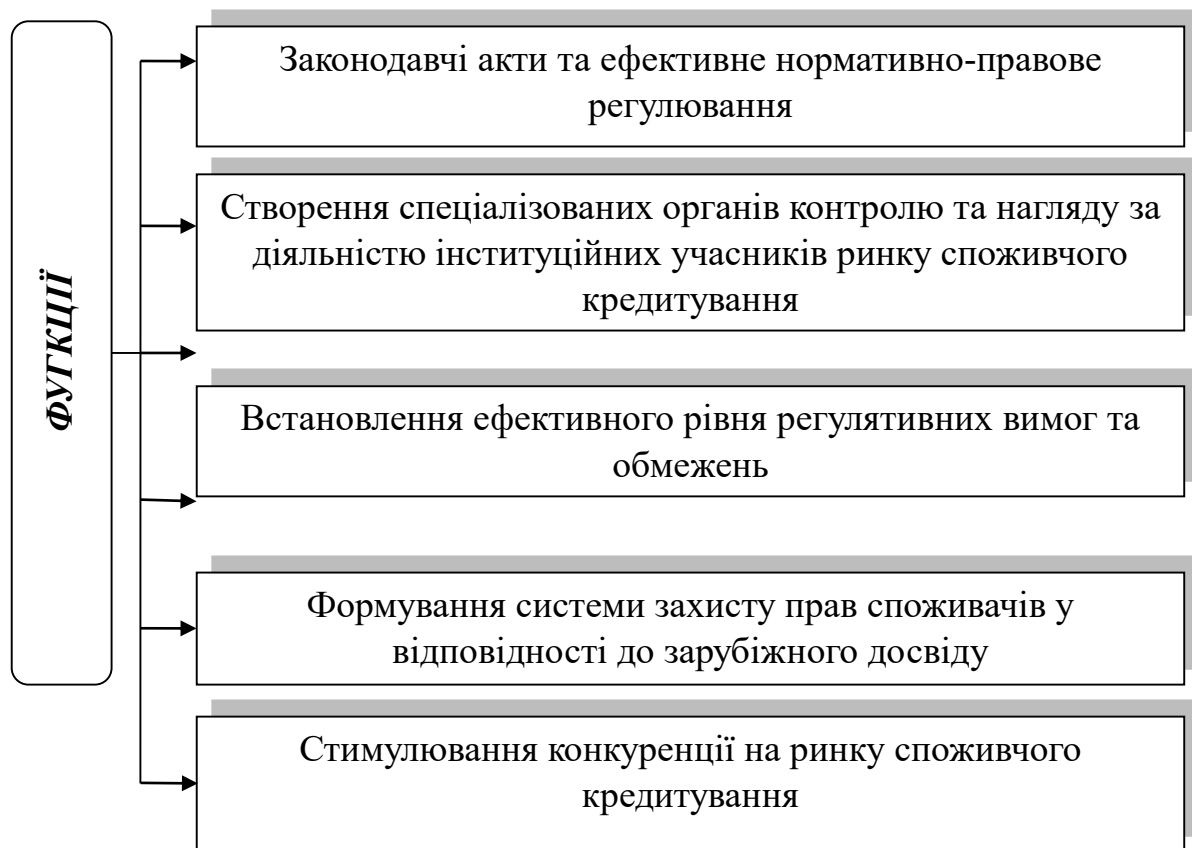

Рисунок 3.2. – Основні складові механізму державного регулювання ринку споживчого кредитування

Джерело: розроблено автором за даними [31]

законодавчі акти та нормативно-правове регулювання:

хвалення законів, які встановлюють загальні правила та принципи функціонування ринку споживчого кредитування.

озроблення нормативно-правових актів, які визначають вимоги до кредитних установ, умови укладення кредитних угод, захист прав споживачів та інші аспекти регулювання ринку.

творення спеціалізованих органів контролю та нагляду:

ормування незалежних регуляторних органів, які відповідають за контроль за діяльністю кредитних установ та додержанням ними встановлених правил.

агляд за діяльністю кредитних установ щодо видачі кредитів, встановлення відсоткових ставок, дотримання прав споживачів тощо.

егулятивні вимоги та обмеження:

становлення обов'язкових вимог до капіталізації та ліквідності кредитних установ для забезпечення їх фінансової стабільності.

становлення максимальних розмірів відсоткових ставок, комісійних та інших платежів, що застосовуються при наданні споживчих кредитів.

аходи щодо захисту прав споживачів:

абезпечення прозорості та доступності інформації про умови кредитування, що дозволяє споживачам приймати обґрунтовані рішення.

аборона недобросовісних практик, таких як хибні обіцянки, приховування інформації, примусові продажі страхових продуктів тощо.

тимулювання конкуренції на ринку:

апровадження політик, спрямованих на підтримку конкуренції між кредитними установами.

творення умов для входу нових учасників на ринок та розширення можливостей вибору для споживачів.

Ці механізми спільно допомагають створити ефективну модель державного регулювання ринку споживчого кредитування в Україні, що сприяє стабільності, захисту прав споживачів та розвитку цього сегменту економіки.

Формування ефективної моделі державного регулювання ринку споживчого кредитування в Україні є важливою задачею, яка має на меті забезпечити стабільність, захист прав споживачів та розвиток цього сегменту економіки. У контексті незахищених верств населення з низьким рівнем доходу, встановлення граничних відсоткових ставок та обмежень невідсоткових витрат є необхідним кроком для забезпечення доступності кредитування та уникнення фінансового вигнання позичальників. Приклади країн, які успішно впровадили регуляторні політики, можуть слугувати важливим досвідом для України. Крім того, важливо розглядати впровадження якісної оцінки кредитоспроможності позичальників, щоб забезпечити відповідальне кредитування та уникнути неплатоспроможності. Ефективна модель регулювання споживчого кредитування сприятиме створенню стійкого

та конкурентоспроможного фінансового ринку в Україні, сприяючи зростанню економіки та поліпшенню життя населення.

3.2. Засади розвитку споживчого кредитування в періоді поствоєнного відновлення України

У періоді поствоєнного відновлення України, розвиток споживчого кредитування є важливою складовою економічного зростання та стимулювання внутрішнього споживання. Перш за все слід відзначити, що відновлення споживчого кредитування буде можливим лише в разі закінчення війни та відновлення економічної та ділової активності. Економічний спад мав значний вплив на фінансовий ринок, і кредитний ринок тут не став виключенням. Проте, навіть в умовах війни існують фактори, які безпосередньо впливають на активність населення на цьому ринку.

Нижче наведено деякі засади, які можуть сприяти успішному розвитку споживчого кредитування в цей період:

- забезпечення прозорості та захисту прав споживачів: Важливо встановити чіткі правила та норми, що регулюють споживче кредитування, зокрема стосовно договірних умов, відсоткових ставок, платежів та санкцій. Захист прав споживачів і встановлення ефективних механізмів вирішення спорів допоможуть створити довіру між кредиторами та споживачам;
- розвиток фінансової грамотності: Необхідно активно просувати програми з підвищення фінансової грамотності серед населення. Це допоможе громадянам зрозуміти ризики та переваги споживчого кредитування, правила використання кредитних продуктів та відповідальне поводження з боргами;
- сприяння фінансовій стабільності: Забезпечення стабільності фінансової системи та ефективного контролю ризиків є важливим фактором для успішного розвитку споживчого кредитування. Необхідно забезпечити

ефективне регулювання та нагляд за кредитними установами, що надають споживчі кредити, та запровадити механізми здійснення адекватного оцінювання ризиків та управління ними.

І якщо з останнім пунктом у нас уже є певний досвід, враховуючи питання криз 2008 року та відновлення стабільності після конфлікту на сході України та анексії Криму у 2014 році, то підвищення рівня фінансової грамотності населення та забезпечення належного рівня захисту прав споживачів кредитних послуг є наріжними каменями вітчизняної фінансової системи. Саме тому, вважаємо дані питання вкрай важливими для відновлення довоєнних показників споживчого кредитування зокрема, та забезпечення ефективного розвитку усієї даної системи в цілому

У поствоєнному періоді Україна визнає важливість зростання фінансової грамотності населення для покращення фінансового становища громадян та розвитку стійкої економіки. Нижче розглянуто декілька напрямів, спрямованих на підвищення рівня фінансової грамотності населення України (Рис. 3.3):

Детальніше розглянемо кожен із описаних пунктів поданих на рисунку

Освіта та навчання: Забезпечення доступу до якісної фінансової освіти на всіх рівнях, починаючи з основ шкільної програми та закінчуючи навчанням для дорослих. Розширення програм навчання, що охоплюють основи особистих фінансів, бюджетування, інвестицій та планування майбутнього, може допомогти населенню зрозуміти та ефективно управляти своїми фінансами.

Підтримка фінансової стабільності: Надання населенню доступу до фінансових послуг, які сприяють збереженню та зростанню фінансових ресурсів. Програми збережень, страхування та пенсійного забезпечення можуть допомогти громадянам у плануванні своєї фінансової майбутнього та захисті від негативних фінансових подій.

Рисунок 3.3. – Напрями зростання фінансової грамотності населення України

Джерело: розроблено автором за даними [32]

Інформаційна кампанія: Проведення широкомасштабної інформаційної кампанії з популяризації фінансової грамотності та освіти громадян. Це може включати розповсюдження пам'яток, брошур та веб-ресурсів, які містять корисні поради та інструкції щодо фінансового планування, управління боргами та інших фінансових аспектів [33].

Іншим важливим аспектом з нашої точки зору, є захист прав позичальників, які користуються послугами споживчого кредитування. Захист прав споживачів є невід'ємною складовою ефективного розвитку ринку споживчого кредитування. Основна мета захисту прав споживачів полягає в забезпеченні прозорих та справедливих умов кредитування, запобіганні недобросовісним практикам та забезпеченні довіри між кредиторами та споживачами. На нашу думку, ключовим аспектом в даному сегменті є саме

вплив держави та державний контроль зі сторони регулювання максимально можливих процентних ставок за споживчими кредитами. Проте існують і інші параметри удосконалення даного сегменту захисту прав споживачів, які буде розглянуто нижче.

На рисунку 3.4 розглянуто деякі аспекти, які підтримують важливість захисту прав споживачів у розвитку ринку споживчого кредитування .

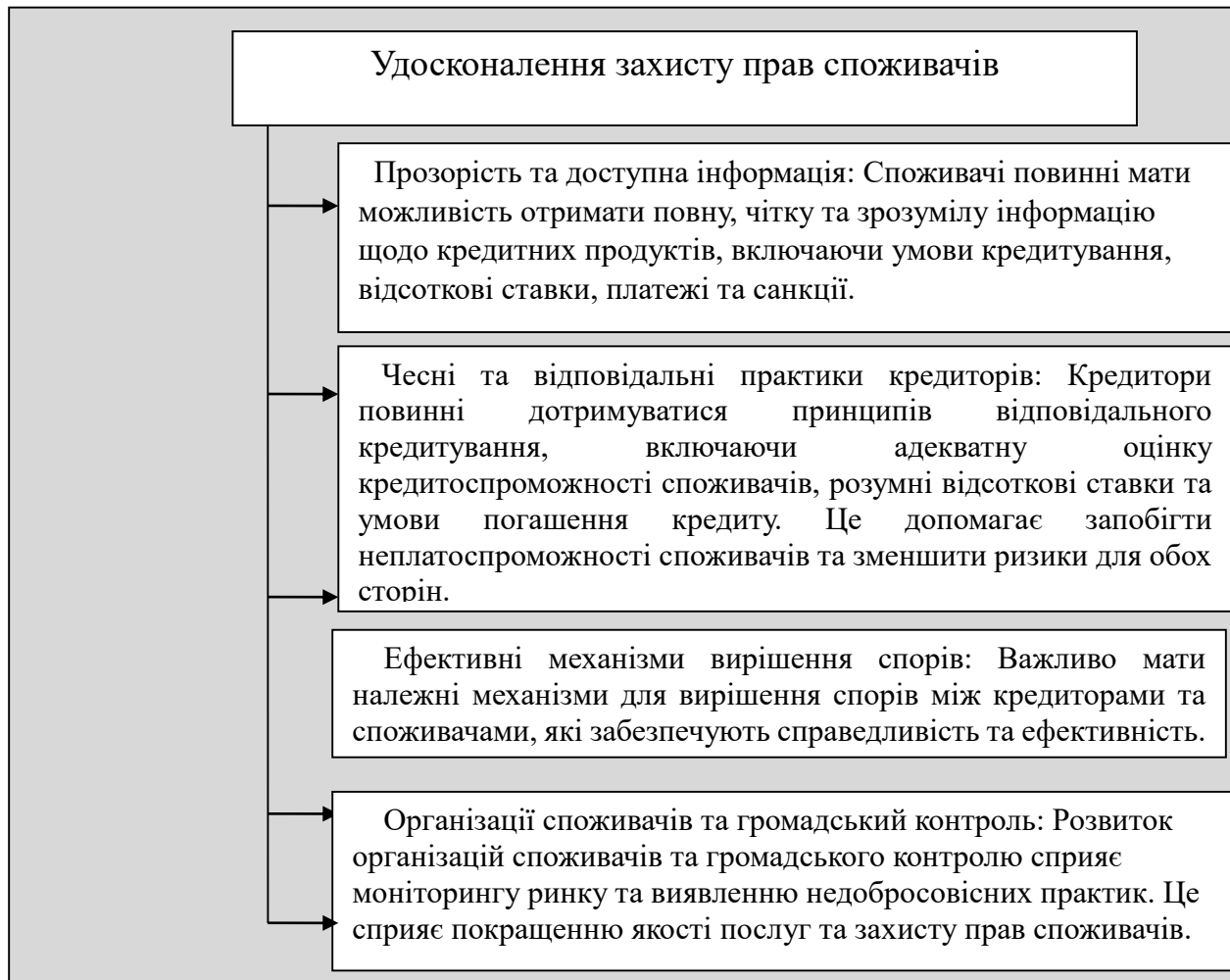

Рисунок 3.4. – Напрями удосконалення захисту прав споживачів на ринку споживчого кредитування в Україні

Джерело: розроблено автором за даними [34]

Захист прав споживачів є основою ефективного розвитку ринку споживчого кредитування, сприяючи побудові довіри, стабільності та сталого зростання. Влада, кредитні установи та громадські організації повинні спільно

працювати для забезпечення прозорості, відповідальності та справедливості у секторі споживчого кредитування.

Розвиток споживчого кредитування в періоди поствоєнного відновлення України вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, фінансових установ та громадськості. Врахування зазначених засад сприятиме створенню стійкої та відповідальної моделі споживчого кредитування, яка сприятиме економічному зростанню та підвищенню добробуту громадян.

ВИСНОВКИ

В цілому, написання даної кваліфікаційної бакалаврської роботи дає нам змогу зробити наступні висновки:

1. Ринок споживчого кредитування є важливим компонентом фінансової системи та економіки загалом. Він відіграє значну роль у стимулюванні споживчого попиту, забезпеченні доступу до товарів та послуг, підтримці банківської системи та економічного зростання. Він сприяє зростанню платоспроможного попиту, збільшенню обсягів виробництва товарів та послуг, стимулює інновації та підтримує розвиток малих бізнесів. Водночас, ефективне функціонування ринку вимагає належного регулювання та контролю, щоб запобігти надмірному зростанню боргового навантаження на споживачів та мінімізувати ризики для банківської системи. Отже, ринок споживчого кредитування є важливим механізмом забезпечення фінансової підтримки споживачам, сприяючи їхньому підвищенню рівня життя та сприятливому розвитку економіки.

2. Інституційна структура ринку споживчого кредитування є складною та розгалуженою, оскільки включає різні учасники та організації, які забезпечують доступ до фінансових ресурсів та послуг для споживачів. Основними учасниками ринку споживчого кредитування є комерційні банки, кредитні спілки, фінансові компанії та інтернет-платформи. Взаємодія різних учасників ринку споживчого кредитування сприяє розширенню доступу до фінансових ресурсів для споживачів, стимулює конкуренцію та покращення якості послуг. Зважаючи на широку палітру учасників та послуг, ринок споживчого кредитування в Україні пропонує споживачам різноманітні можливості вибору кредитних продуктів та умов, що відповідають їхнім потребам та фінансовим можливостям.

3. Здійснений аналіз дозволив нам визначити основні аспекти розвитку вітчизняного ринку споживчого кредитування протягом

досліджуваного періоду 2018-2022 років. Перш за все, слід відмітити, що основними суб'єктами, які надають споживчі кредити в нашій державі є банківські установи, і окрім цього ці послуги надають кредитні спілки, ломбарди та фінансові компанії. Проведення аналізу масиву статистичних даних дало нам змогу виокремити спільний тренд стосовно зростання ринку споживчого кредитування в період 2018-2021 років, що було зумовлено рядом факторів. Конкуренція між банками та іншими фінансовими установами значно збільшилася, що призвело до покращення умов кредитування для споживачів. Велика кількість банків активно впроваджувала нові фінансові продукти та послуги, а також вдосконалювала свої технології інформаційного обслуговування. Це призвело до зростання доступності кредитів та зниження процентних ставок. Зростання конкуренції також стимулювало фінансові установи до покращення якості обслуговування та залучення нових клієнтів. Проте ситуація змінилася кардинально у 202 році в зв'язку з війною та зменшенням рівня ділової активності та відповідних обсягів споживчих кредитів.

4. Повномасштабне військове вторгнення внесло свої корективи в усі без виключення сфери життя населення і не виключенням став і ринок споживчого кредитування. Воєнний стан призвів до загострення економічної нестабільності, зниження довіри банків та населення, а також збільшення ризиків, пов'язаних з неповерненням кредитів. Банки стають обережнішими щодо надання позик, оскільки зростає невпевненість щодо фінансової здатності позичальників. Зміни у фінансовій політиці та підвищення процентних ставок можуть знизити попит на споживчі кредити, що обмежує доступність фінансування для населення та гальмує розвиток ринку споживчого кредитування. Здійснений аналіз дозволив нам визначити, що в 2022 році у порівнянні із 2021, мала місце негативна тенденція щодо зменшення усіх без виключення сегментів ринку споживчого кредитування у розрізі його інституційних учасників. Безумовно, в абсолютному вираженні найбільше зменшення показав банківський сегмент споживчих кредитів, проте

у відносному значенні, воно було ледь не найменшим (-11,89%). В цілому, вплив війни на споживче кредитування є складним і тривалим, і вимагає системних заходів для відновлення економічної стабільності та повернення довіри до фінансової системи

5. Формування ефективної моделі державного регулювання ринку споживчого кредитування в Україні є важливою задачею, яка має на меті забезпечити стабільність, захист прав споживачів та розвиток цього сегменту економіки. У контексті незахищених верств населення з низьким рівнем доходу, встановлення граничних відсоткових ставок та обмежень невідсоткових витрат є необхідним кроком для забезпечення доступності кредитування та уникнення фінансового вигнання позичальників. Приклади країн, які успішно впровадили регуляторні політики, можуть слугувати важливим досвідом для України. Крім того, важливо розглядати впровадження якісної оцінки кредитоспроможності позичальників, щоб забезпечити відповідальне кредитування та уникнути неплатоспроможності. Ефективна модель регулювання споживчого кредитування сприятиме створенню стійкого та конкурентоспроможного фінансового ринку в Україні, сприяючи зростанню економіки та поліпшенню життя населення.

6. В цілому слід відзначити, що захист прав споживачів є основою ефективного розвитку ринку споживчого кредитування, сприяючи побудові довіри, стабільності та сталого зростання. Влада, кредитні установи та громадські організації повинні спільно працювати для забезпечення прозорості, відповідальності та справедливості у секторі споживчого кредитування. Розвиток споживчого кредитування в періоди поствоєнного відновлення України вимагає комплексного підходу та спільних зусиль уряду, фінансових установ та громадськості. Врахування зазначених засад, до яких слід віднести : чесні та відповідальні практики кредиторів; ефективні механізми вирішення спорів; прозорість та доступна інформація; організації споживачів та громадський контроль – сприятимуть створенню стійкої та

відповідальної моделі споживчого кредитування, яка сприятиме економічному зростанню та підвищенню добробуту громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Н. І., Статкевич Г. В. Розвиток споживчого кредитування в кризових умовах. *Економіка та держава*. 2021. № 11. С. 106–111. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.11.106
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121- III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> (дата звернення: 28.09.2019).
3. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 28.09.2019).
4. Івасів Б.С. Гроші та кредит: підручник. Тернопіль: Картбланш, 2008. 528 с.
5. Мочерний С.В., Тришак Л.С. Банківська система України. Львів: Тріада плюс, 2004. 304 с
6. Кудряшов С.В. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. "Гроші, фінанси, кредит". Ірпінь, 2007. 19 с.
7. Бондар О.П. Кредитування на селення на споживчі потреби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. "Гроші, фінанси, кредит". Київ, 2007. 19 с.
8. Волкова Н.І. Концептуальні підходи щодо вдосконалення кредитування споживчих потреб населення. *Економіка і організація управління*. 2016. №4. С. 143—152.
9. Охрименко І. Б. Необхідність та напрями удосконалення регулювання споживчого кредиту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16(2). -С. 46-50.

10. Дзюбенко А.Д. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. №27-2. С. 87-92.
11. Система банківського менеджменту: Навч. посібник / А.Т. Головка, В.І. Грушко, М.П. Денисенко та ін.; За ред.. О.С. Любунь та В.І. Грушко. К.: Інкос, 2008. 480 с.
12. Добрик Л. О. Актуальні аспекти споживчого кредитування в Україні. *Ефективна економіка*. 2015. № 2.
13. Вовчак О.Д., Антонюк О.І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансовоекономічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. № 2. С. 148—157.
14. Прилуцький А. М., Пахалюк Л. В. Споживче кредитування в Україні та його особливості. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7459> (дата звернення: 15.06.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.90
15. Навчальний посібник: «Гроші та кредит: Практикум» [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. спеціальності 051 «Економіка» всіх спеціалізації / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад.: Ю.О.Єрешко, М.М.Дученко І.М. Крейдич. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 52 с.
16. Терент'єва Н. Ринок банківських споживчих кредитів: сучасний стан і перспективи розвитку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197238167.pdf> (дата звернення 15.05.2023)
17. Кобець Ю. В., Іжевський П. Г. Аспекти споживчого кредитування в Україні. *Перспективи економічного зростання та інноваційного розвитку країн*. Одеса, 2014. С. 63—66.
18. Кирилюк Є. Ф., Проскуряков К. І. Вплив споживчого кредитування на економіку України. Тенденції розвитку економіки у 2014 році: аналітичний та теоретико-методологічний аспекти. Дніпропетровськ, 2016. С. 26—29.

19. Третякова О. В. Роль та переваги кредитних спілок у розвитку кредитування. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2016. Вип. 1. С. 298-306.
20. Науменкова С. В., Міщенко С. В., Міщенко В. І. Особливості регуляторної ідентифікації фінансових компаній як фінансових посередників. *Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики*. 2019. № 1 (28). С. 390–401.
21. Несен О. В. Споживче кредитування в Україні: проблеми надання та напрями розвитку операцій. *Науковий журнал «ЛЮГОΣ. Мистецтво наукової думки»*. 2018. №1. С. 42-43.
22. Охрименко І. Б. Необхідність та напрями удосконалення регулювання споживчого кредиту в Україні. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/16_2_2017ua/12.pdf (дата звернення 20.04.2023)
23. Офіційний сайт НБУ. Звітність банківських установ URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення 10.05.2023)
24. Офіційний сайт НБУ. Звітність кредитних спілок URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 10.05.2023)
25. Офіційний сайт НБУ. Звітність ломбардів URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 15.05.2023)
26. Офіційний сайт НБУ. Звітність фінансових компаній URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 10.05.2023)
27. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
28. Частка непрацюючих кредитів в банках. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-u-2022-rotsi-zroslo-do-38-unaslidok-viyni> (дата звернення 20.04.2023)
29. Обмеження країн на рівень відсотків по споживчим кредитам. URL: <https://www.worldbank.org/en/home> (дата звернення 10.04.2023)

30. 0,8% від розміру кредиту на день: як НБУ обмежить ставки мікропозик. URL: <https://minfin.com.ua/ua/credits/articles/stavki-dlya-mfo-ogranichat-na-skolko-podesheveyut-mikrozaymy/> (дата звернення 20.05.2023)

31. НБУ створює умови для відповідального кредитування на ринку небанківських фінансових послуг <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-stvoryuye-peredumovi-dlya-vidpovidalnogo-kredituvannya-ta-efektivnogo-regulyuvannya-na-rinku-nebankivskih-finansovih-poslug> (дата звернення 15.05.2023)

32. Лавренюк В. В. Підвищення фінансової грамотності населення: зарубіжний досвід. *Бізнес Інформ*. 2022. № 1. С. 59-67.

33. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021. Звіт за результатами дослідження / Проєкт USAID «Трансформація фінансового сектору». URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2021/10/Ukraine_2021_Financial-Literacy-Survey-Report_UA.pdf (дата звернення 10.04.2023)

34. Коваль І. Теоретико-правові аспекти захисту прав та інтересів позикодавців у кредитних зобов'язаннях. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №4. С. 29-37.

35. Фінансовий ринок: підручник / [М. А. Гапонюк, А. Є. Буряченко, Н. В. Дегтярьова та ін.]; за заг. ред. проф. М. А. Гапонюка. – КНЕУ 2014. 361 с.

36. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури, 2019. 576 с.